

bijenteelt

Maandschrift voor de Bijenteelt - ISSN 0166-6444

Jaergang 87 - no. 11 - november 1985

Officieel orgaan van de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland

bijenteelt

INHOUD

MAANDSCHRIFT VOOR DE BIJENTEELT
ISSN 0166-6444

Officieel orgaan van de V.B.B.N.
**VERENIGING TOT BEVORDERING DER
BIJENTEELT IN NEDERLAND**
Opgericht 1897

Redactie

Ir. J. Wesdorp
(hoofdredakteur, 05716-231)
mevr. J.M.A. Pos
Otto de Kat

Vaste medewerkers

Arjen Neve
Jan van de Veluwe
Ko Zoet

Ledenblad

Oplage 8200
Verschijnt 11 x per jaar,
in juli en augustus gecombineerd

Proefnummers

f 2,50 incl. porto

Advertentie-tarieven

op aanvraag

REDACTIE, SECRETARIAAT en LEDENADMINISTRATIE

VBBN, Grintweg 273,
6704 AP Wageningen

Telefoon

VBBN (secretariaat/redactie) 08370-22422
Bijenhuis (handel/winkel) 08370-22733

Openingstijden

Secretariaat di. - vr. 9.00-16.00 uur
Winkel di. - vr. 9.00-18.00, za. 9.00-13.00 uur

Postgiro

VBBN (Vereniging) 84.68.01
Bijenhuis (Winkel) 82.32.76

Bankrelatie

ABN, Wageningen, Postgiro 82.41.84
Rek.no. VBBN (Vereniging) 53.90.42.897
Rek.no. Bijenhuis (Handel) 53.90.42.900

Registratie K.v.K.

VBBN: Verenigingsreg.no. V119736
Bijenhuis: Handelsreg.no. 11433

Druk

Van Mastrigt en Verhoeven B.V. Arnhem

Artikelen onder naam vallen buiten de redactionele verantwoordelijkheid.

Naam en adres van auteurs zijn bij de redactie bekend.

Overname van artikelen en illustraties is toegestaan na overleg met de Redactie en dan met bronvermelding.

Kopij voor de 5e van de maand, voorafgaande aan de maand van plaatsing, aan het BIJENHUIS, ook opgaven en betaling van advertenties en Speurbijtjes.

jaargang 87 - nummer 11 - november 1985

Zo maar wat vragen, <i>redactie</i>	291
Speurtoezien gevraagd, <i>redactie</i>	291
Varroa in de tang, <i>redactie</i>	292
Apimondiacongres 2x goud, <i>redactie</i>	292
Drachtplanten voor de randstad, <i>ing. W. v. Oudshoorn</i>	293
Succes tegen Varroa voorspeld, <i>persbericht</i>	294
Honingmarkt Ugchelen, <i>O. de Kat</i>	295
Deuren Bijenhuis wijd open, <i>JW</i>	296
Meded. Best. St. Proefbijenstand, <i>dr. v. Heemert</i>	297
Dertig nachtjes slapen	298
Hoe zijn onze bijenboeken?, <i>O. de Kat</i>	300
Boekbespreking: das kleine Imker ABC, <i>JJS en OdK</i>	301
Bijenplant: Rode Kornoelje, <i>A. Neve</i>	302
Bijentuin, <i>J. v.d. Ham</i>	303
Zo imkert mijn buurman, <i>H. v. Maaren</i>	305
Sprokkelwaar, <i>O. de Kat</i>	308
Kring Groningen naar Celle, <i>G.C. van Eizenga</i>	310
Boekbespreking: World perspectives in apiculture, <i>JJS</i>	311
Van imker tot imker, <i>K. Zoet</i>	312
Boekbespreking: Queen rearing, <i>JW</i>	313
Vraagt u maar, <i>JW</i>	314
De lezer schrijft, <i>H. v.d. Hoogen</i>	315
"Ook 't verleden heeft een toekomst", <i>JW</i>	315
Monsterzwerf op zee, <i>hr. Boot</i>	316
Tips Ambrosiushoeve	316
Off. Meded.: Besluiten H.B.-vergadering	317
Agenda	319

bij de VOORPLAAT

Te weinig komt het voor dat imkers bij hun activiteit op de voorplaat van dit maandschrift staan.

Vaak geeft de voorplaat stilstaande beelden van zaken die alleen maar in betrekking staan tot de bijenhouderij.

In de toekomst zullen we streven naar een beter evenwicht. Evenwicht tussen afbeeldingen van mensen van vlees en bloed, in het bijzonder dan van mensen die iets bijzonders doen met hun bijenhouderij. Maar ook van de dingen er rondomheen.

Nieuwsgierig wat het bijzondere van de voorplaat is? Lees dan verder op pag. 304.

VAN DE REDAKTIE ZO MAAR WAT VRAGEN

Een imker met hart voor zijn imkerij vraagt zich bij voortdurend van alles af. Hoe is mijn inwintering verlopen? Hoe zit het met Varroa? Hoe gaat het met mijn bijenweide? Hoe met mijn bijblijven in de langzame maar toch ook weer snelle ontwikkeling van de kennis over de bijen? Wat doet nou de overheid voor de bijen en voor de bestuiving?

Bij die laatste vraag vooral kan ik het minst met een duidelijk antwoord komen. Ik weet ook niet of er samenhangende gedachten over bestaan, althans ik ben er, zeker in ons Groentje, nooit iets over tegengekomen.

Maar hoe zou die overheid ook? Want waar staat dat nogal vreemde woord „overheid” voor? Overheid is dat complexe geheel van regering en 2e (en 1e) kamer dat uiteindelijk, volgens democratische spelregels, de beleidszeggenschap ten behoeve van het algemeen belang en, gefinancierd door ons allemaal, in handen heeft. De overheid komt vooral tot initiatieven waar zakelijke belangen in het spel zijn, die wis en zeker tot die overheid doordringen. Maar onder druk van het algemeen gevoelen komen ook andere zaken zoals volksgezondheid, onderwijs en milieu aan de orde.

Maar wat wil de imker dan eigenlijk? Niet eens zo heel veel. Hij wil vooral een beleid dat een goede bijenweide geeft. En daarna hulp over hoe te imkeren

in een omgeving die door specialistisch boeren-ondernemerschap en toenemende verstedelijking een bedreiging vormt voor een gezonde imkerij. En tenslotte hulp bij de verspreiding van kennis over die imkerij.

Die imker is een bescheiden mens, zoals ook zijn vertegenwoordigers dus bescheiden zijn. Van de directe presentatie van imker's belangen in regering en parlement komt op zijn best weinig of soms misschien wel niets terecht. Het kan zijn dat ik me vergis, maar - en dit is de grote vraag - is er ook maar één imker tussen de twee honderd volksvertegenwoordigers? Of zijn die er in het verleden ooit geweest? Welke volksvertegenwoordiger zegt heel duidelijk de belangen van de imkerij in het nederlandse milieu uit te willen dragen?

Alle partijen zullen straks fraaie woorden wijden in hun verkiezingsprogramma aan het milieu.

Zelfs is er een Minister van Milieubeheer. Van delegaties uit de imkerij die zich bij de Minister, hetzij die van Landbouw en Visserij, hetzij die van Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en Milieubeheer, verstaan hebben over problemen rond de imkerij heb ik nog nooit gehoord.

Het is maar een vraag, wie wél? En wat doen we daar dan aan?

Stemadvies voor mei 1986: zorg dat er imkers in de 2e kamer komen.

Speurneuzen gevraagd.

Er is veel werk aan de winkel voor ziektebestrijdings teams nu Varroa nog steeds oprukt.

Toch kennen we nog Varroa-vrije gebieden en het is ieder's overtuiging, althans van die het weten kunnen, dat dat niet lang meer zo zal kunnen zijn.

Als dat zo is dan zal dus iedereen op de lange duur met Varroa gaan imkeren en hoe dat precies zal gaan en deel zal gaan uitmaken van de routine, dat zullen we op de lange duur gewaar worden.

Ik wil echter niet over de vage toekomst spreken, maar over het interessante „Nu”. Want iedereen kan nu meedoen en zich voor de bijenhouderij verdienstelijk maken als hij of zij betrouwbare waarnemingen wil doen.

Er is namelijk over het hoe en wanneer van de verspreiding van Varroa nog maar heel weinig bekend. Niet meer dan de aanname dat door vervliegen van werksters, maar vooral van darren de besmetting tot stand komt. Misschien kunnen wij imkers in die overgangperiode van: nog geen Varroa en toen wél Varroa, misschien antwoorden vinden op de vraag hoe dat in zijn werk gaat.

Bijvoorbeeld: in Leiden is één geval van Varroa geconstateerd. Het is op het lijf van de Leidse imkers geschreven om speurwerk te doen naar de gang van zaken in deze.

In Driebergen, tot voor kort Varroa-vrij, begrijp ik dat een imker in grote afgelegenheid van andere imkers, een imker ook die niet reisde, ineens de eerste is in dat gebied die Varroa heeft.

Met mij zult u vragen hoe kan dat? Wat is er gebeurd? Wie zet zijn Sherlock Holmes pet op om de sleutel(s) tot het geheim van de Varroa-besmetting te weten te komen. Want als we dat echt goed zouden weten dan zouden we ook maatregelen kunnen bedenken om ooit weer eens terug te vechten. Als het waar is dat Varroa alleen van onze honingbij afhankelijk is, dan lijkt me op de lange duur terugvechten wél mogelijk.

Het kweken van een Varroa vrij volk moet technisch mogelijk zijn, desnoods via import.

Van wilde bijenzwermen mogen we verder aannemen dat die het zonder de menselijke zorg al afgelegd zullen hebben tegen Varroa. Dan komt het erop neer ervoor te zorgen dat herbesmetting niet eerder

kan plaats vinden dan het Varroavrij maken. Met een verspreide opstelling van de volken zal men moeten zorgen dat vervliegen niet plaats kan vinden en door koninginneroosters en bijen-uitlaten het zo sturen dat alle darren verzorgd worden in één darren verzorgend volk, in isolatie opgesteld. Zo een soort methode vraagt ook de geringste inzet van mijten dodende middelen, hoe nuttig ook om bij de hand te hebben.

Een andere gedachte: ons land heeft ruwweg 10.000 imkers op 30.000 km² grondoppervlak, gemiddeld 1 imker op 3 km² met 4 volken. De bijendichtheid van 1 volk per km² valt wel mee. In de praktijk zal de bijendichtheid echter zowel veel groter als veel kleiner zijn. Dat geeft theoretisch ruimte om met de lege bijenruimtes als kweekplaats voor Varroa-vrije volken te spelen. Maar dan moeten we over het mechanisme van de besmetting wel wat meer weten. Die waarnemingen moeten nú gedaan worden. Gan uw gang; het Groentje staat voor de openbaar making daarvan wijd open.

DE VARROA IN-DE TANG?

De meeste Duitse bijenteeltperiodieken maakten in hun oktobernummer melding van twee Varroa-bestrijdingsmiddelen, welke volgend jaar vermoedelijk een dominante rol zullen spelen in de strijd tegen de Varroa-mijt.

Begin september werd de ILLERTISSEN-MILBEN-PLATTE (vrij vertaald: Mijten-plaat uit Illertissen), officieel toegelaten.

Het is een met mierenzuur geïmpregneerde plaat, die bij toepassing op het bijenvolk wordt geplaatst. Aangezien het gebruik ervan IS GEBONDEN AAN EEN REEKS VAN VOORWAARDEN, is het grondig bestuderen van de door de (Duitse) overheid bijgesloten gebruiksaanwijzing onontbeerlijk. In principe heeft men bij besmetting 6 platen à circa f 0,60 nodig. Wij vermelden deze gegevens om eventuele voortvarende imkers te waarschuwen deze platen niet zonder meer te gebruiken, de nadelen konden dan wel eens groter zijn dan de voordelen en bovendien zijn ze in ons lang (nog) niet toegelaten.

Een tweede bericht dat ons meer zal aanspreken is het SYSTEMISCHE MIDDEL PERIZIN, een produkt van de firma Bayer AG. Hiervoor werd in Duitsland (inmiddels ook in Nederland) toelating aangevraagd. Als richtprijs vermeldt genoemde firma circa f 5,50 per volk per jaar, hetgeen een aanmerkelijke verbetering inhoudt ten opzichte van de prijs van Folbex-VA. Het werkzame effect van Perizin zou boven de 90 % liggen, aanzienlijk hoger dan bij het gebruik van mierenzuurplaten.

Perizin vond reeds, alhoewel onder een andere naam, toepassing in gevallen van teken en luizen op varkens en rundvee. Onderzoekingen hadden al aangetoond dat het ook tegen de Varroa-mijt (ook een

teek-achtig dier) werkzaam was. Het werkt systemisch en wordt via de voedselketen aan de bijen toegediend.

Aldus kunnen de mijten ook in de cellen worden bereikt. Het middel zou vanuit toxicologisch oogpunt vrijwel probleemloos zijn, terwijl onderzoek op residuen in honing gunstige resultaten oplevert. Perizin wordt geleverd in flesjes, het moet met water worden verdund om vervolgens met een pipetje direct op de tros te worden gedruppeld.

Het heeft een goede en langdurige werking met een aanvaardbare bijenverdraagzaamheid. De behandeling vindt plaats gedurende de herfst als er geen broed meer aanwezig is, en wel tweemaal met een tussenpauze van 7 dagen. Ook op het Proefstation voor de Bijenteelt in Hilvarenbeek wordt diepgaand onderzoek aan dit middel verricht en kunnen we de verwachting uitspreken ook vanuit ons Proefstation spoedig uitvoerige informatie over dit systemische middel tegemoet te kunnen zien.

APIMONDIA CONGRES JAPAN, 2 x goud, 1 x brons.

Dank zij de snelle berichtgeving van een bekend ochtendblad kan deze redactie (nog ongecorrigeerd) de lezer op de hoogte stellen dat onderwerpen, die in dit Groentje in de afgelopen maanden om aandacht vroegen, dat kennelijk ook deden bij het internationale imkerspubliek in Japan.

Nog in het vorige nummer vermeldde het Groentje dat een video-band over Varroa op de Ambrosiushoeve in première was gegaan. Nu is op het Apimondia Congres in Nagoya aan die presentatie een gouden medaille toegekend. De prijs werd door drs. de Ruijter voor het Consulentenschap in ontvangst genomen. We mogen als nederlandse imkers blij zijn met die internationale erkenning voor de leidende rol van het Consulentenschap op het terrein van de voorlichting. Namens de lezers wil de redactie graag haar gelukwensen aanbieden.

Lies van der Laan, verbonden aan Product Innovations, makers van de MoBeeHive kreeg een bronzen medaille voor presentatie. We schatten in dat die toegekend is voor haar video-band over de MoBeeHive.

Het meest verheugd zijn we echter met de tweede gouden medaille die toegekend werd aan de heer Van Muijden, maker en bedenker van de MoBeeHive.

Omdat we nog over zulke schaarse berichten beschikken en ons niet geheel willen oriënteren, noch voor onze rekening willen nemen, wat het landelijk ochtendblad hierover zei, laten we het hier voorlopig bij met de afspraak dat we er, met meer gegevens, op terug zullen komen. Natuurlijk gaan intussen onze gelukwensen ook richting Steenwijk en de Weerribben.

DRACHTPLANTEN VOOR DE RANDSTAD ing. Wim Oudshoorn

Wim Oudshoorn sprak op de Nationale Imkerdag uitvoerig over imkeren in de randstad en daarbij vooral over drachtplanten. Zijn enthousiast betoog werd geïllustreerd met een serie prachtige dia-beelden die vaak stilmakend mooi waren in kwaliteit en kleuren-compositie.

De redactie heeft de tekst van de lezing lange tijd als een mogelijke bijdrage tot het Groentje bewaard maar mist daarbij wél de illustraties, laat staan in kleur.

Het lijkt geen al te gewaagde veronderstelling dat het aantal imkers dat in de randstad woont, in verhouding groter is dan in de periode voordat er van de randstad sprake was.

In lang vervlogen tijden immers trof men imkers die om den brode bijen hielden, vooral aan in het midden, oosten en zuiden van ons land.

Sinds het moment dat het bijen houden in ons land van een vaak noodzakelijke bijverdienste tot een nuttige en zeer aan de natuur verwante vrije tijdsbesteding is geworden, bleken vooral de randstadmen een grote behoefte te tonen om zelf bijen te gaan houden. Zeer begrijpelijk natuurlijk, want zij kwamen, door de voortschrijdende industrialisatie, huisbouw en wegeaanleg, steeds verder van die natuur af te staan.

Door het bestuderen van het bijenleven is men beter dan op welke andere manier dan ook in staat, niet alleen veel te leren over de bijen zelf maar ook over de bloemen waarop zij hun kostje halen. Van de planten die in onze streken groeien is zo'n 80 % entomogaaam, d.w.z. wat de bestuiving betreft op insecten aangevoelen. Dat honingbijen daarbij een grote rol spelen behoeft hier in dit gezelschap geen enkel betoog.

Een groot probleem voor de randstad-imker is het vrijwel ontbreken van grote drachten. Weliswaar speelt de tuinbouw in de randstad een grote rol, maar een ieder weet dat zeer veel daarvan zich in kassen afspeelt en dat door gebruik van allerlei chemische middelen, dat, wat wél buiten wordt geteeld, voor onze bijen bepaald niet erg aantrekkelijk is.

Met de wilde flora, die toch als eerste drachtbron voor onze honingbijen in aanmerking komt, is het vrij droevig gesteld. Het areaal is erg klein geworden en allerlei soorten zijn geheel verdwenen.

We mogen ons echter wel dankbaar tonen en het als een lichtpunt beschouwen, dat in veel gemeentelijke groendiensten de mentaliteit met betrekking tot bijvoorbeeld het onderhoud van wegbermen ten goede is gekeerd. De gifspuit met zijn (bijna) alles vernietigende werking is opgeborgen en het onderhoud wordt nu weer zodanig uitgevoerd dat alle planten een kans krijgen. Dat onze bijen daar zeer wel bijvaren is een ieder duidelijk.

Omdat in het land drachtplantencursussen van start gaan en er toch vraag naar de tekst van de lezing was -alle belangrijke punten uit de lezing komen erin aan de beurt - meenden we thans tot publikatie over te moeten gaan. Weliswaar in gedeelde afleveringen maar dan tóch.

Niet nodig te zeggen dat het artikel pas echt gelezen is als "hét" of "de" tuinboek(en) erbij gehaald worden. Pas dan kunnen de louter namen, met meer gegevens toegerust, tot het tuinplan voor 1986 bijdragen.

Daarmee is de imker die zijn bijen pleegt "uit te laten" in de randstad er echter nog lang niet. Glascontainers blijken, met alle problemen van dien, door de bijen als drachtbron te worden aangemerkt. Je zou bijna kunnen stellen dat de randstad-imkers gedeeltelijk voor hun eigen drachtplanten moeten zorgen, maar dat kan natuurlijk niet, want daarvoor zijn zij zeker te klein betuind. Maar met z'n allen kunnen zij daar wel wat aan doen. In de eerste plaats natuurlijk door zelf zoveel mogelijk drachtplanten in de eigen tuin (en zelfs op het eigen balkon!) toe te passen en dat bovendien bij vrienden, kennissen en burens te propageren. Hiervoor komen in hoofdzaak kleine gewassen, zoals vaste planten, éénjarigen, bolgewassen en kleinere heesters, in aanmerking. In de rest van mijn betoog zal ik ingaan op de meest in aanmerking komende soorten.

Daarnaast zullen zij, individueel of in verenigingsverband, moeten proberen om de plantsoendiensten van de gemeenten ertoe te brengen vooral heesters en bomen aan te planten die bloemen bezitten die nectar en/of stuifmeel produceren. Het is vaak gebleken dat men bij de gemeenten gaarne bereid is aan dit verzoek gehoor te geven. Vooral bomen als katwilg, hemelboom, honingboom, linde, valse christusdoorn, tamme kastanje, acacia, sierpeer, sierkers, sierappel, paardekastanje, esdoorn, zijn erg belangrijk, maar daarnaast dient men aandacht te vragen voor die heesters die veelal niet zo frequent in tuinen voorkomen, maar juist wel in (bos)plantsoenen. Wat dit laatste betreft mogen zuurbes, dwergkwee, Cotoneaster, *Mahonia aquifolium*, *Ribes*, vuilboom, liguster (mits niet regelmatig gesnoeid), wegedoorn, wilde rozen en sneeuwbes genoemd worden.

Bij de gewassen die men in de eigen tuin plant, mogen de klimmers vooral niet over het hoofd worden gezien. Immers in het horizontale vlak zijn de mogelijkheden beperkt, maar het verticale aspect mag bepaald niet uit het oog worden verloren. Het begroeien van deze vlakken met klimop, vuurdoorn en wilde wingerd is voor de bijen aan te bevelen.

zie verder pag 294

Moesten we vroeger constateren dat het aan kennis van drachtplanten, behalve die van de hoofddrachtplanten bij de doorsnee imkers ontbrak, tegenwoordig is dat gelukkig wel wat anders.

De drachtplantengids van Hensels en de vele artikelen van Arjen Neve in het Groentje, hebben aan de planten kennis van de imker zeer veel bijgedragen.

Ik hoop met deze inleiding nog wat kennis toe te voegen of liever u nog nieuwsgieriger te maken. Het doen van waarnemingen tijdens het bloemenbezoek en aan het vliegpatroon behoort immers, zeker voor mij, tot de meest boeiende van het houden van bijen.

DRACHTPLANTEN ONDER DE ÉÉN- EN TWEEJARIGE PLANTEN.

Het overgrote deel van de planten die tot deze groep behoort, is zeer eenvoudig zelf uit zaad op te kweken. De tweejarige soorten worden in juni of juli gezaaid, overwinteren en bloeien dus pas in het tweede levensjaar.

Eénjarige planten zaaien we in april of mei en de bloei vindt dan nog hetzelfde jaar plaats. In het algemeen houden éénjarige planten van een zonnig plekje in de tuin of op het blakon. Veel voedsel hebben ze niet nodig.

Van alle soorten die aantrekkelijk zijn voor bijen worden de korenbloem (*Centaurea cyanus*), de moerasbloem (*Limnanthus douglasii*) en *Phacelia tanacetifolia*, het meest geprezen. Van de eerstgenoemde zijn tegenwoordig, behalve blauwe, ook allerlei anders gekleurde verkrijgbaar (wit, rose, rood en violet). De moerasbloem, afkomstig uit Californië, heeft mooie wit met gele bloemen ("butter and eggs") en wordt 10 à 20 cm hoog. Zaailingen overwinteren tijdens een zachte winter erg gemakkelijk. De planten moeten vrij vochtig staan om zich te ontwikkelen.

Het is niet toevallig dat *Phacelia tanacetifolia* wel bijenvoer wordt genoemd. De lavendelkleurige bloemen bevatten dan ook veel nectar. Andere soorten, zoals *P. campanularia*, met klokvormige blauwe bloemen en de kleinere *C. congesta* zijn ook als bijenplant geschikt.

Op een reeks composieten onder de éénjarigen wordt ook driftig verzameld, met name op de schitterende *Cosmos bipinnatus*, meestal rose of wit van kleur, enkelbloemige afrikaantjes natuurlijk (o.a. good old. *T. patula* 'Naughty Marietta'), zonnebloemen, *Rudbeckia hirta* met zo'n parmantige punt-hoedjes, *Chrysanthemum segetum* (gele ganzenbloem) en *C. carinatum* en de lage geel bloeiende en als bodembedekker toe te passen *Sanvitalia procumbens*. Tenslotte noem ik nog muurbloemen (*Cheiranthus*) en Judaspenning (*Lunaria*) die in april-mei bloeien en tweejarig zijn, *Salvia viridis*, de bonte salie, *Scabiosa antroprupurea* in allerlei kleuren en de indrukwekkende reuzenbalsemien, *Impatiens glandulifera*.

Bol- en knol gewassen verdelen we veelal in voorjaars- en zomerbloeiende soorten, maar er zijn ook najaars bloeiende die zeer de moeite waard zijn.

De voorjaars bloeiende planten we in het najaar en wel net zo diep als de bol hoog is. De zomer bloeiende worden meestal in april-mei aan de grond toevertrouwd.

Veel voorjaars bloeiende soorten zijn geschikt om te laten verwilderen onder licht geboomte en blad verliezende struiken.

Voor de bijen zijn crocussen eigenlijk het belangrijkste. Er zijn zowel in het voorjaar als in het najaar bloeiende soorten. Ook op die laat bloeiende wordt door de bijen gevlogen (*Crocus speciosus* e.a.).

Probeer van de voorjaarsbloeiers eens wat andere soorten dan de zoveel voorkomende tuincrocus. Aan te bevelen zijn: *C. chrysanthus*, *C. tomasinianus*, *C. etruscus* en *C. sieberi*. Ze zijn allemaal kleiner van bloem, maar niet minder mooi en zeer rijk bloeiend. Soms vliegen bijen vroeg in het jaar ook op sneeuwklokje en winteraconiet, maar veel actiever zijn ze wat later op sneeuwroem (*Chionodoxa*), *Puschkinia*, *Scilla* (blauw stuifmeel!), narcis blauw druifje, hyacinth, lente- en zomerklokje en natuurlijk allerlei *Allium*-soorten (sierui), maar dan is het inmiddels juni.

In de zomer zijn de haalbijen, samen met hommels, erg actief op enkelbloemige dahlia's, zoals de Mig-non-dahlia met z'n heldere sprekende kleuren. Zeer geschikt gewas voor perk en bloembak.

(wordt vervolgd in decembernummer).

SUCCESS TEGEN VARROA VOORSPELD DOOR STAATSSECRETARIS

In een persbericht van het Ministerie van Landbouw en Visserij wordt melding gemaakt van de opening van de manifestatie "Beestenspul" in Leiden op 21 september door Staatssecretaris Ploeg. De lezer weet misschien dat Leidse imkers aan het succes van deze manifestatie een belangrijk aandeel hadden.

In zijn toespraak bij de opening van dit evenement vermeldde de heer Ploeg dat in 74 % van de huishoudens één of meer gezelschapsdieren gehouden worden waaraan voor f 1 miljard aan verzorging en voeding wordt besteed.

Later in zijn toespraak vermeldde hij dat de "ongeveer 100.000 bijenvolken in Nederland een niet onaanzienlijke bijdrage aan de landbouw leveren". De snelle verspreiding van de Varroa-mijt vormt echter voor de imkers een ernstige bedreiging. De Staatssecretaris benadrukte dat met voortvarendheid wordt gezocht naar praktische bestrijdingsmethoden. "Ik heb goede hoop dat daarmee over niet al te lange tijd resultaat wordt geboekt", zei hij.

HONINGMARKT UGCHELEN, 21 SEPTEMBER 1985

Er was veel belangstelling voor de Ugchelse honingmarkt

De 67 leden van de Ugchelse Imkersvereniging vormen een hechte gemeenschap. Dat is mij duidelijk gebleken bij een bezoek aan de bijen- en honingmarkt die in en om het Dorpshuis voor de 19e keer gehouden werd.

Voorzitter Garssen wist me er enthousiast over te vertellen. De vereniging organiseert veel lezingen en bijpraatavonden, om de twee weken is er „soos“; het is traditie dat elk nieuw lid een veger krijgt en de eerste jaren wordt hij of zij begeleid door een vaste mentor.

Ugchelen heeft een keurig uitgevoerd eigen cluborgaan „Het Bij-blijvertje“.

In het nummer dat ik meekreeg kwam ik een aardig interview tegen met consulent dr.ir. C. van Heemert. Een opvallend stukje daaruit wil ik u niet onthouden. Op de vraag van de interviewer of de imkers te zijner tijd een soort imkersvergunning moeten hebben om te mogen imkeren, antwoordde de heer van Heemert: „Daar heb ik zelf ook wel mijn gedachten over laten gaan. Je krijgt dan vanzelf de bijdragen voor bijvoorbeeld ziektebestrijding binnen. Zo wordt in Frankrijk gewerkt met kanjers van nummerborden die je van verre kunt lezen. Die moeten dan op de kasten bevestigd worden. Maar er zit bij het Ministerie een Algemene Dierenwet in de pen, over zo'n twee jaar, die voor alle soorten van dierhouderij gaat gelden en daarin zullen de bijen zeer zeker worden opgenomen“.

Of die vergunningplicht er dan ook kwam, wist Van Heemert niet te zeggen, maar hij vond het wel te verdedigen.

Een goed blad, dat „Bij-blijvertje“.

Het hoogtepunt van het Ugchelse verenigingsjaar is natuurlijk de honingmarkt. Dicht op de hielen gezeten door hun één week later optredende grote broer Eerbeek weten ze er in Ugchelen iets heel speciaals van te maken.

Om vier uur 's morgens waren de leden al bezig de zaal in te richten, waarbij de dames zich vooral toelegden op het maken van prachtige bloemstukjes. De zaal zag er dan ook feestelijk uit toen de rij wachtenden om tien uur eindelijk naar binnen mocht.

Twintig inzenders hadden 3.000 potten honing en 400 pond raathoning aangevoerd. De kwaliteit van de honing was zeer goed (98 - 100 punten was heel normaal); alleen de heidehoning was matig, de hei had dit jaar kennelijk veel concurrentie van andere gelijktijdige bloeiende planten.

Jaap Maassen ontving „Lof van de jury“ voor zijn raathoning en secretaris Meeboer van de Apeldoornse vereniging kreeg deze onderscheiding voor zijn inzending koolzaadhoning. Wat kan goed behandelde en dus mooi uitgekristalliseerde koolzaadhoning er prachtig uit zien! Let daar maar eens op.

De bijenmarkt had een aanvoer van 47 volken, de korven gingen er weg voor f 40,- à f 75,-. Buiten was het overigens, althans toen wij er waren, aanzienlijk minder druk dan binnen. Toch een beetje last van het „Eerbeek-effekt“? Of kwam dat gewoon omdat de honingmarkt vanwege zijn plezierige sfeer en geboden kwaliteit de show stal?

Otto de Kat

Vol trots kijkt Thijs Maassen (met de pet) naar zijn smaakvol ingerichte honingstand.

DEUREN BIJENHUIS WIJD OPEN OP OPEN DAG

De deuren van het Bijenhuis moesten wijd open gezet om iedereen binnen te kunnen laten voor de succesvolle Open Dag op de 12e oktober. Toch was het niet overvol, er is in ons Bijenhuis, dank zij de vooruitziende blik van vroegere bestuurders gelukkig genoeg ruimte om veel mensen gezellig op te kunnen vangen. In dit Groentje kan in ieder geval geboekstaafd worden dat zowel de velen die betrokken waren bij de organisatie als diegenen die op bezoek kwamen met genoeg op de dag zullen terugzien.

Dat zo'n groot aantal bezoekers zouden komen zat misschien wel in de lucht want het was een schitterende dag en het bleek al gauw dat de organisatoren die misschien op 500 bezoekers hadden gerekend er ver naast zouden komen te zitten. Het uiteindelijke bezoekersaantal wordt geschat op een getal tussen de 1.500 en 2.000 en de herkomst van de bezoekers lag zowel in de „buurt” als uit imkers vanuit het gehele land. De laatsten hadden de september-omslagen van dit blad bij zich om mee te kunnen dingen naar een mogelijke beloning voor de verre reizen die men maakte. Aan de hand van die omslagen kan gezegd worden dat zo'n 700 imkers en gezinsleden aanwezig waren. Ze kwamen uit Friesland en Groningen en uit Limburg; uit Zeeland en de Gelderse Achterhoek en alles daartussen. Ze bezochten werkplaatsen, stands, exposities; ze zagen een prachtige drachtplantentuin en idem winkel of zagen films. Iedere filmvoorstelling trok volle zalen.

Belangstelling voor wie in de prijzen viel.

Twee centrumspitsen van de Open Dag, mevr. Pos, rechts daarvan de heer Weijman.

Tijdens de Open Dag werden ongetwijfeld veel lijnen uitgezet naar een breed publiek. De commissie Public Relations heeft alle rede daar blij mee te zijn. Is tegelijk met de zwaarwegende opdracht bezig het geheel verdere ruggegraat te geven. Daarmede gaat het erom de betrokkenheid van imkers in het land en van de „buurt” bij wat er in het Bijenhuis gaande is levendig te houden. Het gaat er om dat men weet wat het Bijenhuis is, hoe er daar gewerkt wordt, wat het wel en ook niet kan bieden en hoe het mee tracht te helpen om een bloeiende imkerij in dit land te verwezenlijken. De afgelopen Open Dag, die door de Wageningse Burgemeester in een aardige toespraak geopend werd, heeft daartoe ongetwijfeld een steentje bijgedragen.

Uitslag van de verloting: (de prijzen wachten meestal nog op de eigenaars):

- (1) Een 4-raams honingslinger gaat naar Wieringen: W. Chr. van Vloodorp.
- (2) Een RVS aftapvat gaat naar Zeist naar A. Meyers
- (3) Een RVS balgberoker gaat naar Appelscha naar S. de Jong.

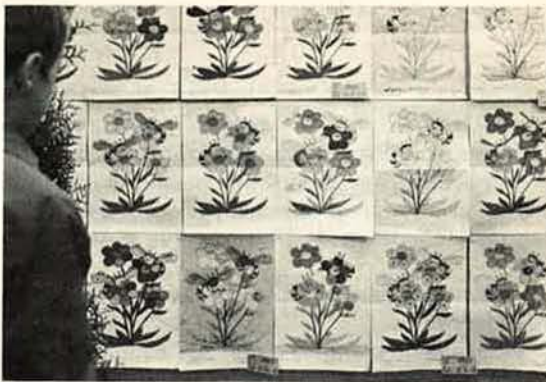
De verdere veertien prijswinnaars worden hier niet genoemd.

Bij het honingproeven kon men een geschenkpakket honingproducten winnen. De drie prijswinnaars waren A.J. Boom uit Vlissingen, D.G. van Raai uit Amersfoort en Wanda de Raadt uit Wageningen.

Tenslotte was er nog een belangrijke uitslag namelijk de kleurwedstrijd voor schoolkinderen uit de Wageningse omgeving. Het was op zichzelf al een feest in het Bijenhuis te toeven met alle opgeprikte tekeningen in evenzovele andere kleurstellingen en methodes van inkleuren.

De zorgvuldig gejureerde wedstrijd leverde tenslotte de volgende resultaten:

1. Aafke Kauffman. 2. Fariq van Rooijen en 3. Anita Kok allemaal uit Wageningen. 6 en 7 jaar: 1. Raymond Matser, 2. Maarten v.d. Hul en 3. Annemarie Engelfriet allen uit Bennekom. 8 en 9 jaar: 1. Saskia van 't Hooft (Houten), 2. Ilse Matser (Bennekom) en 3. Annemargriet Louwerse uit Den Helder. 10 tot 12 jaar: 1. Hendrijn van den Hul (Driel), 2. Dirkjan v.d. Hoek en 3. Martien Janssen beiden uit Bennekom.

Een klein deel van de meer dan 200 inzendingen.

STICHTING PROEFBIJENSTAND "AMBROSIUSHOEVE"

Mededelingen van het bestuur van de Stichting Proefbijenstand

Op de laatste bestuursvergadering van de Stichting is besloten om o.a. via het Groentje een korte samenvatting te geven van de besproken zaken. Dit met oog op een vlotte doorstroming van informatie naar de imkers toe en om daarmee ook de betrokkenheid met uw onderzoekinstelling te vergroten.

Samengevat kwamen de volgende punten aan de orde:

- Diskussie heeft er plaats gevonden over de mogelijkheid om de oude pruimebomen te rooien. In afwachting van de toekomstige lokatie van de Stichting werd besloten om te wachten met een besluit over het rooien.
- Eveneens in verband met de eventuele nieuwe lokatie werd besloten, om het besluit over een eenmalige bemesting van de akkers met organische mest uit te stellen.
- Het financiële overzicht over de periode januari t/m augustus werd toegelicht door de financieel administrateur. Vastgesteld werd, dat de werkelijke inkomsten en uitgaven goed overeenkomen met de begroting.
- Diskussie vond plaats over de reorganisatieplannen. Als het beleidsplan er ligt, zal meer hierover gepubliceerd worden.
- Besloten werd om een werkgroep te formeren, bestaande uit personen van het bestuur, het Land-

bouwschap, de directeur en de financieel administrateur, met als doel om de nieuwe opstelling van de Stichting op te starten.

- **Het nieuwe Varroa-bestrijdingsmiddel Perizine is door de Stichting onderzocht. Het effect is hoog (94%). Publikatie volgt ten tijde van de toelating.**

De directeur
dr. ir. C. van Heemert.

De vetdruk is op verzoek van de redactie aangebracht!

HET CONSULENTSCHAP IN ALGEMENE DIENST VOOR DE BIJENTEELT

geeft voorlichting en adviezen betreffende:

- Bijenteelt;
- Bijenziekten; preventie, bestrijding en wettelijke regelingen;
- Bestuiving bij gewassen in land- en tuinbouw;
- Drachtplanten;
- Afwijkend gedrag van bijen.

Adres: Tilburgseweg 32
5081 NG Hilvarenbeek
Telefoon: 013-425888.

Nog vijftig nachjes slapen en dan kunnen we het Sinterklaasfeest weer vieren. St. Nicolaas markeert het begin van de decembermaand, die, van alle maanden in sommige opzichten de droevigste is. De levenbrengende zon laat ons dan het meest in de steek.

Toch is er ook veel goeds en vrolijks over december te zeggen:

- we vieren in die maand met zijn allen het meest feest: Sinterklaas, St. Ambrosius op 7 december als u wilt, het Kerst- en tenslotte het feest van Oud- en Nieuwjaar.

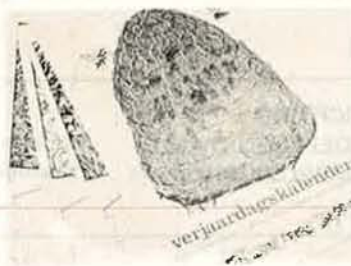
- op 21 december keert de zon weer terug in de richting van zijn zomerbaan.
- we willen ons eind december voorbereiden op het nieuwe leven in 1986.

Maar om in december goed voor de dag te komen dienen we al in november te beginnen. Want van de feestmaand maken we graag gebruik om de kinderen te verwennen, maar ook de ouderen onder elkaar zullen zich die mogelijkheid vaak niet laten ontgaan. De plannen voor mogelijke kado's in december worden in november gesmeed. Ook kado's voor imkers.

ONDER DE f 25,-

Honderd crocussen haalt u op het Bijenhuis voor f 14,95. Als straks het voorjaar er is dan moeten uw bijen over stuifmeel en dus eiwit kunnen beschikken. Planten van deze voorjaarsbode is bij open weer tot aan zeg Kerst altijd wel mogelijk.

Verjaardagskalender. Als imker moet je wel enthousiasme opbrengen voor de nuttige instelling verjaarskalender. Dan weet men altijd op tijd met een imkerkado aan te komen. Dubbel enthousiast mag je als imker zijn bij de houtsneden en limericks die ons door het bijenjaar voeren. Creativiteit van imkers en voor imkers op zijn best. Kost f 9,25.

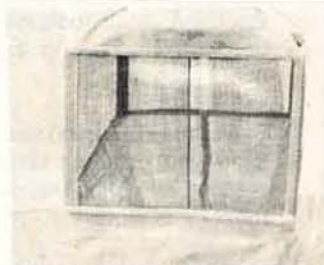
"Bij het vlieggaat" is een verta van een aardig Duits boek in Nederlands van onze zuideren. De titel zegt precies wat bedoelt: de toestand binnen kast inschatten op grond van bijengedrag erbuiten. Kosten f 13,-.

ONDER DE f 60,-

De overbekende **DRACHTPLANTENGIDS**, van Hensels was uitverkocht zodat we de nieuwe druk nog niet konden fotograferen. Hij komt gauw van de drukker en de vorige druk kostte f 27,25, nu voor leden f 22,50.

Voor f 29,75 heeft u de mooiste ontzegelvork van het Bijenhuis. De tanden zijn zo gebogen dat ze de zegels gemakkelijk oplichten. Onderwijl wordt het fraaie houten handvat op veilige afstand van de raat trefzeker door uw hand gestuurd.

Omdat we onder de f 60,- moeten blijven kost de tropenhelm met sluier tot 1986 precies f 59,95. Hoewel het nog even duurt voor we hem zullen gebruiken kan deze licht luchtige helm zorgen voor minder benauwigheid tijdens vaak te warme weer komende mer. Let op, opvouwbaar is de helm niet.

ACHTJES SLAPEN

We zouden geen imkers zijn als we de gelegenheid van nut en plezier van geven en ontvangen niet zouden weten te combineren. We hebben dit novem-bernummer daarom aandacht gegeven aan zulke mogelijke kado's.

Het artikel van O. de Kat dat een samenvattend oor-deel geeft over de nederlandstalige bijenboeken kan daarbij tegelijk als gids dienen. Zie p. 300.

In de tweede plaats komen in dit nummer een aantal recensies van nieuw verschenen boeken aan de beurt.

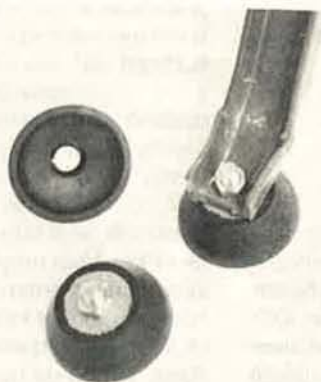
Ook daarin kunnen mogelijke presentjes liggen maar dan moet het Bijenhuis wel even de tijd gegeven worden om de bestelling rond te zetten.

In de laatste plaats zijn een aantal mogelijke kado-artikelen voor u nog eens uitvoerig op een rijtje gezet. We deden dat door in drie kategoriën een selectie te maken, te weten vijf kado's van onder de f 25,-; drie van onder de f 60,- en twee, voor de imkers die het „verdienen” van onder de f 200,-.

De redaktie hoopt dat u er de nodige pakjesavond-plezier aan zult beleven.

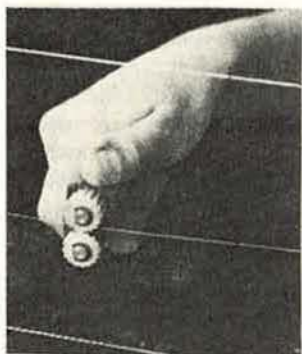
foto kan slechts gedeeltelijk
ht doen aan dit voor f 20,25
krijgbare stukje gereedschap
or de koninginneteler. Speciaal
men wat verziend is (of wordt)
r helpt de loupe om de ge-
emde naald met het eitje pre-
s in het brandpunt te zetten.
rbevolen bij het overlarven.

Niet om de slinger echt te veran-
keren op een gladde vloer. Voor
f 9,25 heeft u echter een set
voetjes die het al te onstuimige
schuiven of dansen van de slinger
helpt voorkomen.

SUSKE EN WISKE, een strip
over een bij voor jou en mij. Zon-
der nadere toelichting en zonder
plaatje omdat de liefhebber pre-
cies weet waar het om gaat. Kost
f 4,-.

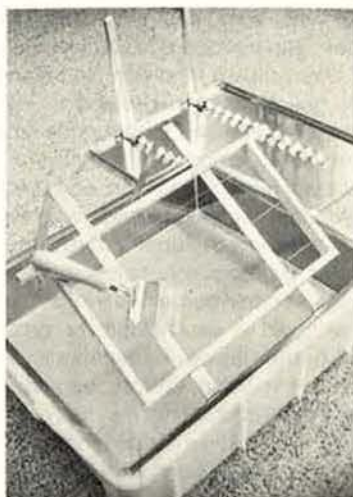
ONDER DE f 25,-

en zullen het Zwitserse appa-
tje dat slappe draden zonder
toe op spanning brengt niet
inen. Het bestaat vooral uit
ee harddstalen wieltjes die van
ere draad een soort veer
akt door er een golf in aan te
ngen.

De imker die wil uitbreiden zou
een welkom kado hebben aan
een bouw pakket van de **SPAAR-
KAST** voorzien van de thans on-
misbare gaasbodem. Sint Nico-
laas moet wel op de hoogte ge-
steld worden van de wensen:
houtsoort; hele of halve honig-
kamer. Afhankelijk daarvan bent u
f 164,- tot ongeveer f 197,-
kwijt.

Misschien wat prijzig voor
f 37,50 maar dat heb je met Zwi-
tserse kwaliteit. Je kunt aanne-
men dat de versmolten zigzag-
draad door een groter aantal aan-
rakingspunten met de kunstraat
zal leiden tot stevigere raten.

Improviseert u in de voorberei-
ding tot het honingslingeren?
Met de roestvrijstalen ontzegel-
bak vangt u voortaan alle zegels
op en beschikt dan over een les-
senaar waarop de raat kan rusten
tijdens het ontzegelen. Boven-
dien heeft u voor de f 134,75 nog
een grote bak met standaard om
de zonet ontzegelde raten op
weg te zetten.

ONDER DE f 200,-

HOE ZIJN ONZE BIJENBOEKEN?

Otto de Kat

Op de laatste prijslijst van het Bijenhuis staan zes boeken vermeld die je zou kunnen rekenen tot de hand- en leerboeken die speciaal geschreven (of bewerkt) zijn voor de Nederlandse bijenhouder.

Bij mijn weten zijn er momenteel ook niet meer in de handel. Bovendien, als dat wel het geval was, zou het Bijenhuis ze toch zeker in de verkoop hebben. Of niet soms?

Het dikste van de verkrijgbare boeken bevat meer dan 750 bladzijden en het dunste nog lang geen honderd en ook wat betreft de inhoud en prijs zijn er flinke onderlinge verschillen.

De boeken die ik bedoel zijn de volgende:

- J.W. Schotman: Handboek der moderne bijenteelt
- J.G. de Roever: Bijen en bijenhouden
- J.J. Speelziek: Werkboek bijenhouden
- H.J. van Gool: Bijenhouden met succes
- Ted Hooper: Thieme's bijenboek
- W. Oudshoorn: Kijk op bijen.

Een redelijke keus dus, maar of de Nederlandse imker hiermee tevreden kan zijn, waag ik te betwijfelen. Er bestaat namelijk geen goed, modern Nederlands hand- en leerboek voor de bijenhouder. Zo'n boek moet een **handboek** zijn, d.w.z. een soort vademecum waar veel in te vinden is, zoals een duidelijk overzicht van voor ons land geschikte bedrijfsmethoden, een uitvoerige beschrijving van de bouw van het bijenlichaam (niet één Nederlands boek bevat dat!), goede drachtplantenlijsten, een zaken- en persoonsnamenregister, uitgebreide binnen- en buitenlandse literatuuropgaven, adreslijsten, enz. enz. Het moet een **leerboek** zijn, geschikt voor beginners en gevorderden, waarbij dus onderwerpen aan de orde komen variërend van kunstraat inzetten tot en met rassenteelt. Het boek moet op objectieve en wetenschappelijk verantwoorde wijze informatie geven en geschreven zijn in een heldere en prettig leesbare stijl. Wat betreft lay-out en typografie dient het aan hoge eisen te voldoen. Kortom, een boek waarvan je niet alleen verwacht dat het een representatief beeld geeft van de huidige Nederlandse bijenhouderij, maar dat ook duidelijk aangeeft in welke richting die zich in de toekomst het best zou kunnen ontwikkelen. Maar laat ik eerst een korte karakteristiek geven van de zes genoemde boeken.

J.W. Schotman: Handboek der moderne bijenteelt

Een echt handboek, het is een bewerking van Wedmore's "Manual of Beekeeping", handige indeling, overzichtelijke en praktische behandeling van de stof, betrekkelijk gemakkelijk kun je hetgeen je zoekt in dit boek vinden. Weliswaar bevat het veel informatie die niet zo relevant is voor ons land en in veel op-

zichten is het verouderd. Toch is het nog steeds een prima bijenboek. Het voldoet, ondanks genoemde bezwaren, aan veel eisen die je aan een goed hand- en leerboek mag stellen. Ik ben er van overtuigd dat vele (ook gevorderde) imkers deze "Fundgrube" nog steeds regelmatig raadplegen en dat is een compliment voor een boek dat al bijna veertig (!) jaar oud is.

J.G. de Roever: Bijen en bijenhouden

"Moderner" en "Nederlandser" dan Schotmans bewerking, maar kan daar eigenlijk niet aan tippen. Hoewel er later een register aan toegevoegd is, kun je er moeilijk iets snel in opzoeken. Het goede ervan is dat het indertijd (1948) definitief afrekende met de korfteelt, dat was toen nodig. De schrijver hanteerde bepaalde stokpaardjes waardoor het boek nogal "gedateerd" is (Koershof- en Feekakast). De taal is nogal gezwollen, wat al te poëtisch ("Het Goddelijk Ambrosia", "Gaaf heen en vermenigvuldigt U"). Het is eigenlijk meer een **leesboek** dan een **leer- of opzoekboek** en al lezende kom je dan wel een heleboel te weten. Voor mij persoonlijk is het boek vooral een stukje jeugdsentiment: het was mijn eerste bijenboek. Om het te kunnen kopen heb ik er mijn dierbare postzegelverzameling voor van de hand moeten doen. Tot op de huidige dag heb ik daar geen spijt van...

H.J. Van Gool: Bijenhouden met succes

De meesten van u zullen het wel kennen: op veel beginnerscursussen wordt het gebruikt. Het bevat een theoretisch en praktisch gedeelte. Na de zesde druk (de laatste is de zevende) is het flink gewijzigd hetgeen beslist een verbetering betekende. Helaas richt het zich wel nogal nadrukkelijk op één methode: de Aalster bedrijfsmethode. Moeren kweken uit redcellen kan toch eigenlijk niet meer. En wat moeten we vandaag de dag nog met die fruitteeltkast? Maar ondanks deze en nog enkele bezwaren is er heel veel uit dit boek te leren. Didactisch zit het leuk en doordacht in elkaar; als cursusboek is het heel bruikbaar, maar ik zou als cursusleider een heleboel overslaan en een heleboel toevoegen.

J.J. Speelziek: Werkboek bijenhouden

Een boek dat ontstaan is uit het geven van cursussen. In zijn allereerste versie die in 1978 gepubliceerd werd, heette het "Beste bijen, hoe leer ik jullie kennen?" Die uitgave ontstond uit aantekeningen die via stencils geleidelijk aan uitgroeiden tot een cursusboek voor gevorderden maar ook voor beginners. En hoewel het boek sindsdien belangrijk verbeterd is, draagt het nog altijd enigszins de sporen van die cursus-stencils. Je voelt als het ware dat de schrijver ons een heleboel meer wil vertellen maar dat hij daar

de ruimte niet voor neemt (of krijgt?). Daardoor ontstaat nogal eens een flink ingedikte suikerstroop die lang niet alle lezers zo maar zullen kunnen opnemen. Niettemin is het een aardig boekje waar heel wat uit op te steken valt. Speelziek heeft een fijne neus voor nieuwe ontwikkelingen en ideeën (ook voor die van over de grenzen) in de bijenhouderij, hij durft zijn nek uit te steken, met natuurlijk alle risico's vandien.

Ted Hooper: Thieme's bijenboek

Evenals Schotman een uit het Engels vertaald en voor Nederland bewerkt boek. Maar daarmee houdt elke andere vergelijking op. Een sympathiek en met liefde en kennis van zaken geschreven boek waar bovendien door de uitgever veel zorg aan besteed is. Maar ook dit werk heeft zijn beperkingen. De vertaler geeft dat ook in zijn voorwoord toe als hij zegt dat dit boek zeker de moeite waard is om als aanvulling van reeds eerder beschreven methoden van bijenhouden een plaatsje in uw bijenbibliotheek te krijgen. De vertaling laat nog al eens te wensen over en ook hier weer het bezwaar dat het je niet gemakkelijk maakt wordt iets op te zoeken: inhoudsopgave en register zijn beslist onvolledig. Niettemin, als boek om er „bij“ te hebben (naast Speelziek of Van Gool bijvoorbeeld) heeft het zeker waarde.

W. Oudshoorn: Kijk op bijen

Een beetje een buitenbeentje in onze serie. Een alleraardigst werkje dat heel geschikt is voor mensen die weinig of niets van bijen en bijenhouden afweten en zich toch een beetje in die materie willen verdiepen. Als u bezig bent iemand over te halen ook te gaan imkeren, kan „Kijk op bijen“ wellicht net het doorslaggevend zetje betekenen. Maar zo iemand zal dan toch wel gauw behoefte krijgen aan een uitvoeriger handleiding.

Tot zover deze, uiteraard onvolledige en subjectieve, boekbesprekinkjes.

En daarmee kom ik weer terug op mijn uitgangspunt: er bestaat geen modern hand- en leerboek voor de Nederlandse imker dat voldoet aan de eisen die we aan zo'n werk horen te stellen en zoals ik die eerder in dit artikel summier heb omschreven. Wij hebben helaas niets dat vergelijkbaar is met bijvoorbeeld een prachtig werk als „Der Schweizerische Bienenvater“ of het Duitse „Haltung und Zucht der Biene“ en het Amerikaanse „The Hive and The Honeybee“.

Toen ik enige jaren gelden deze problematiek met de heer Speelziek besprak, wees hij mij er op dat realisatie van een Nederlandse „Bienenvater“ een kostbare zaak is; hij had daarvoor al bij verschillende uitgevers zijn voelhorens uitgestoken. Bij een bestand van 10.000 imkers kom je beslist niet verder dan 2.000 exemplaren en dat is druktechnische flink prijzig. En hoeveel imkers zullen warm lopen voor een bijenboek van honderd gulden vroeg Speelziek zich af.

Daarbij komt nog dat het nadeel van een standaardwerk is, dat het gauw veroudert.

Speelziek zal wel gelijk hebben, maar zou er nu echt niet een vorm gevonden kunnen worden die wel haalbaar is? Een ietsje dunner zou ook nog mogen. Of een losbladig systeem bijvoorbeeld? Een team van medewerkers? Met de Vlamingen samen misschien? Laat ik maar stoppen met deze dagdromerijen. Voorlopig zullen we het moeten doen met de bestaande boeken en die mogen er, ondanks alle bezwaren, best zijn. Bovendien: u leest natuurlijk iedere maand het Groentje van A tot Z en wie dat doet weet immers bijna alles ...

Otto de Kat

Opmerking: Intussen blijkt het boek van de Roever niet meer verkrijgbaar te zijn.

BOEKBESPREKING

Josef Herold en Hubert Pieterik: Das kleine Imker-ABC, Eine Sammlung imkerlicher Begriffe.

192 pagina's en vele illustraties, 21 x 15 cm, ISBN 3-431-02668-0, prijs DM 22,- Uitgave Ehrenwirth Verlag, München 1985.

De belangrijkste vaktermen die betrekking hebben op de bijenhouderij worden in dit imkerlexicon van ruim 600 items gedefinieerd, verklaard en becomingentariëerd. Bovendien hier en daar toegelicht met schetsen en foto's. Een dergelijk boek voorziet zeker in een behoefte, vooral daar het bekende Imker-ABC van Jakoby reeds lang uitverkocht is. Natuurlijk kan het nooit een leerboek vervangen, maar als naslagwerkje er naast is het zeker nuttig, zowel voor beginners als gevorderden. Ook voor de Nederlandse imker die regelmatig grasduint in Duitse imkerstijdschriften en -boeken is het een handig hulpmiddel in het geval je begrippen tegenkomt die je niet direct duidelijk zijn (weet U wat "schröpfen" is of "Verschulen", wat zijn "Rankmaden" en wat is een "Hürdenrahmen"?).

Naar schatting zijn 10-15% van de items voor de Nederlandse en Vlaamse imkers niet of nagenoeg niet van toepassing. Dat neemt niet weg dat dit boekje in mijn imkerbibliotheek een plekje vooraan krijgt.

Het boekje is verkrijgbaar bij het Bijenhuis dan wel door overschrijving van f 25,- op rekening no. 46.85.85.613 van de Amro Bank te Heerlen onder vermelding van het verzoek tot toezending van "Das kleine Imker-ABC".

Een dergelijke imkers-encyclopedie, want zo mag je deze uitgave wel noemen, zou in het Nederlands moeten bestaan.

O.d.K. en J.J.S.

bijenplant in beeld

Arjen Neve

rode kornoelje

Rood in herfst en winter.

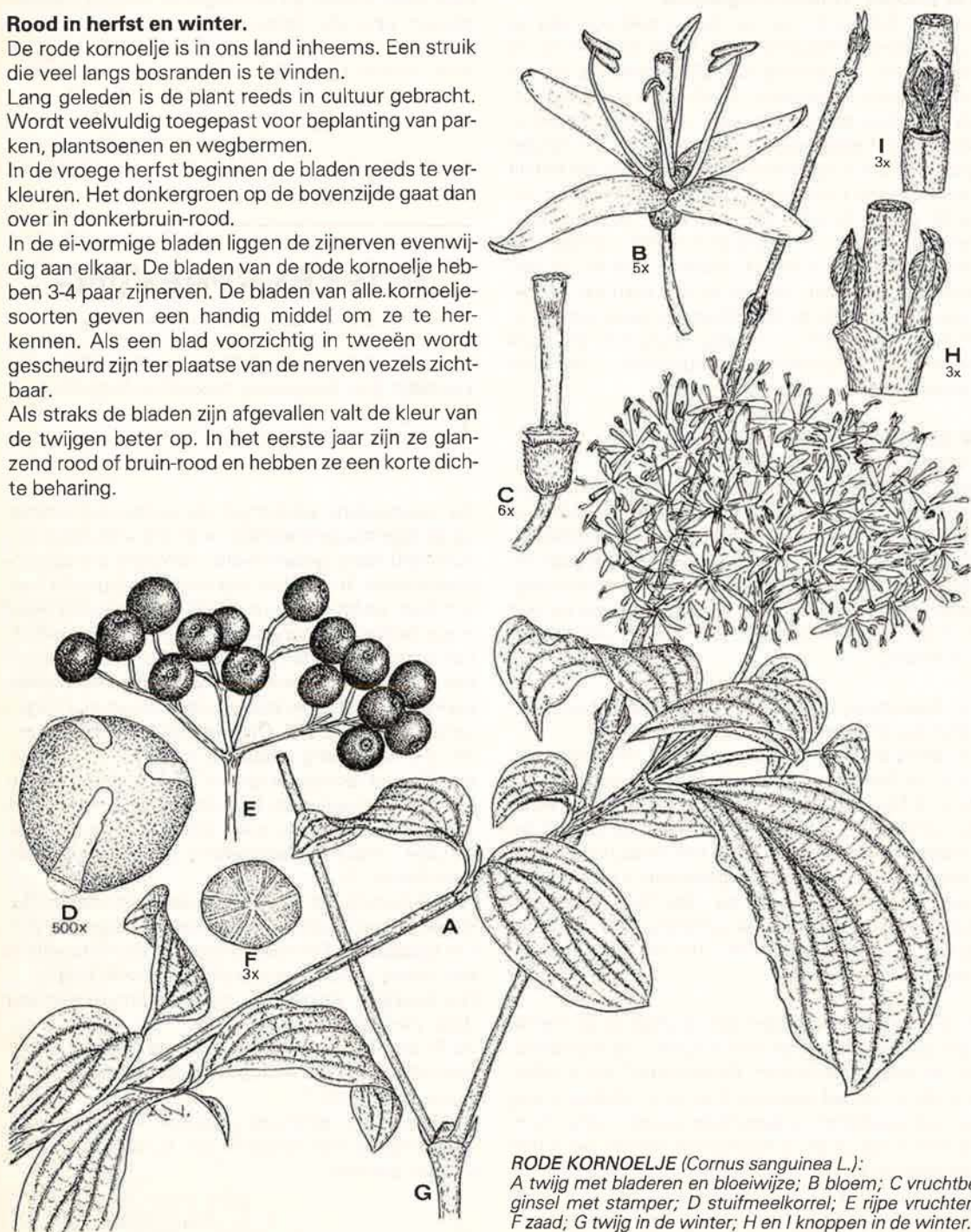
De rode kornoelje is in ons land inheems. Een struik die veel langs bosranden is te vinden.

Lang geleden is de plant reeds in cultuur gebracht. Wordt veelvuldig toegepast voor beplanting van parken, plantsoenen en wegbermen.

In de vroege herfst beginnen de bladen reeds te verkleuren. Het donkergroen op de bovenzijde gaat dan over in donkerbruin-rood.

In de ei-vormige bladen liggen de zijnerfven evenwijdig aan elkaar. De bladen van de rode kornoelje hebben 3-4 paar zijnerfven. De bladen van alle kornoeljesoorten geven een handig middel om ze te herkennen. Als een blad voorzichtig in tweeën wordt gescheurd zijn ter plaatse van de nerven vezels zichtbaar.

Als straks de bladen zijn afgefallen valt de kleur van de twijgen beter op. In het eerste jaar zijn ze glanzend rood of bruin-rood en hebben ze een korte dichte beharing.

RODE KORNOELJE (*Cornus sanguinea* L.):

A twijg met bladeren en bloeiwijze; B bloem; C vruchtenginsel met stamper; D stuifmeelkorrel; E rijpe vruchten; F zaad; G twijg in de winter; H en I knoppen in de winter.

In het daaropvolgende jaar zijn ze bruin en is de beharing verdwenen. Die rode kleur ontstaat door de inwerking van het licht. Dat is te zien aan de horizontaal staande twijgen. Aan de bovenkant zijn ze rood en aan de onderkant groen. Ook als een deel van een twijg langdurig door een blad is bedekt, kleurt dat deel minder rood.

Zo hard als hoorn.

De naam kornoelje is afgeleid van het Latijnse woord cornu, dat hoorn betekent.

Het oude hout van de struik is erg hard en werd vroeger daarom wel met hoorn vergeleken. De takken hebben wit merg.

Voornamelijk nectar.

In juni worden de struiken interessant voor de bijen. De witte bloemen staan in bolvormige schermen. Voor insecten met een korte tong zijn de bloemen erg geschikt. De kroonbladen, vier in getal, staan wijd uiteen. Gezamenlijk vallen de bloemetjes in een bloeiwijze goed in het oog. Ze verspreiden een niet zo aangename geur, die aan de meidoorn doet denken.

Tussen de stamper en de meeldraden is een cirkelvormig gedeelte, waar de nectar te voorschijn komt. De nectar verzamelt zich rondom de stamper die enigszins verdiept staat.

De gele helmknoppen staan op gelijke hoogte met de groen gekleurde stempel.

Uit waarnemingen is me gebleken dat bijen de bloemen voornamelijk voor de nectar bezoeken.

Stuifmeel werd praktisch niet verzameld.

In augustus zijn de zwarte bessen rijp. Vogels zorgen voor de verspreiding van de zaden. Het vruchtvles van de bessen heeft een heldergroene kleur. In iedere bes zit één zaad.

Winterknoppen.

Voor de bescherming tegen felle koude in de winter zijn de winterknoppen dicht bezet met stevige haren. Dat mag ook wel met die naakte knoppen.

Imkers die zich behalve met bijen ook nog met bijenplanten bezig houden behoeven in de winter niet met lege handen te zitten.

Aan bomen en struiken is er dan veel te zien aan de knoppen, waarin zich de bladen en bloemen voor het komende jaar gaan vormen.

Een goede tabel tot het bepalen van de geslachten met behulp van knoppen en andere kenmerken in de winter is opgenomen in het boek "Nederlandse dendrologie" van Dr. B.K. Boom.

Het is een geïllustreerde handleiding bij het bepalen van parkisch alle in Nederland voorkomende soorten, variëteiten en cultivars van gekweekte houtige gewassen.

DE BIJENTUIN

Jan van de Ham

De Open dag staat op 12 oktober voor de deur en de Bijentuin heeft nu een prachtige herfststooi. De grote trekker voor de bijen zijn de herfstasters, de dahlia's, de sneeuwbes en de phacelia.

De meeste herfstasters staan nu volop in bloei en er wordt zeer druk stuifmeel op verzameld. Een bijzonder mooie aster vind ik de zg. sluieraster (*Aster ericoides*) met kleine witte 'sterbloemetjes' met geel hartje. Ook deze aster wordt zeer druk bevrologen.

De dahlia's (Mignon) staan nu al drie volle maanden te bloeien en werden doorlopend goed door de bijen bezocht om het gele stuifmeel. Trouwens niet alleen door bijen, want vlinders zijn er ook dol op. Zelfs de herfstsedum die normaal toch veel vlinders trekt moet het tegen de dahlia's afleggen.

Deze herfstsedum staat momenteel ook uitbundig te bloeien maar is nu voor de bijen niet meer interessant. De bijen vliegen namelijk alleen op de nog niet volledig geopende bloemen, terwijl kevers, zweefvliegen en vlinders de open bloemen bezoeken.

De sneeuwbes doet zijn faam als drachtplant eer aan want de nietige, onopvallende bloemetje leveren veel nectar en haast aan ieder bloempje hangt wel een bij te drinken.

De in mei gezaaide phacelia geeft nog een goede nabloei en het late zaaisel (juli ingezaaid) staat al enige tijd in volle bloei. De bijen vliegen af en aan met nectar en stuifmeel.

Andere planten waar de bijen nog redelijk op vliegen zijn de slaapmutsjes, laatbloeiende struikheide, rudbeckia, meisjesogen (*Oreopsis verticillate*), kaasjeskruid, teunisbloem, reuzenbalsemien, courgette, pompoen. De moerasbloem waar de bijen in het voorjaar zo dol op waren, begint ook weer te bloeien. Intussen kondigt het nieuwe jaar zich al aan, want de blauwe druifjes hebben al bladeren boven de grond en de vroegste wilgekattjes worden al zichtbaar. Hopelijk is het op de Open dag net zo goed vliegweer als de afgelopen week, dan wordt het zeker wat mij betreft een geslaagde dag.

IMPORTANT REPRINTS

POLLEN LOADS OF THE HONEYBEE, Dorothy Hodges (1974)
price including postage DF112/£26.50.

FEMININE MONARCHIE, Rev. Charles Butler (1623)
price including postage DF123/£29.00.

Post giro/CCP Account Number 29 179 4408
1985 lists now available from -

International Bee Research Association
Hill House, Gerrards Cross, Bucks SL9 0NR, England.

Deze keer wordt de lezer uitgenodigd om de stal van de heer van Maaren uit Voorst te gaan bekijken en te zien hoe hij imkert. Van Maaren is nu zo'n twintig jaar imker en kwam er via zijn moeder, (inmiddels overleden), toe, als jongeman van achter in de twintig, zélf bijen te gaan houden. Intussen heeft zijn methodische geest niet nagelaten zijn stempel te drukken op het imkeren van hemzelf, van de vereniging in Voorst, die hij als voorzitter leidt, en via dit artikel misschien wel her en der in het land.

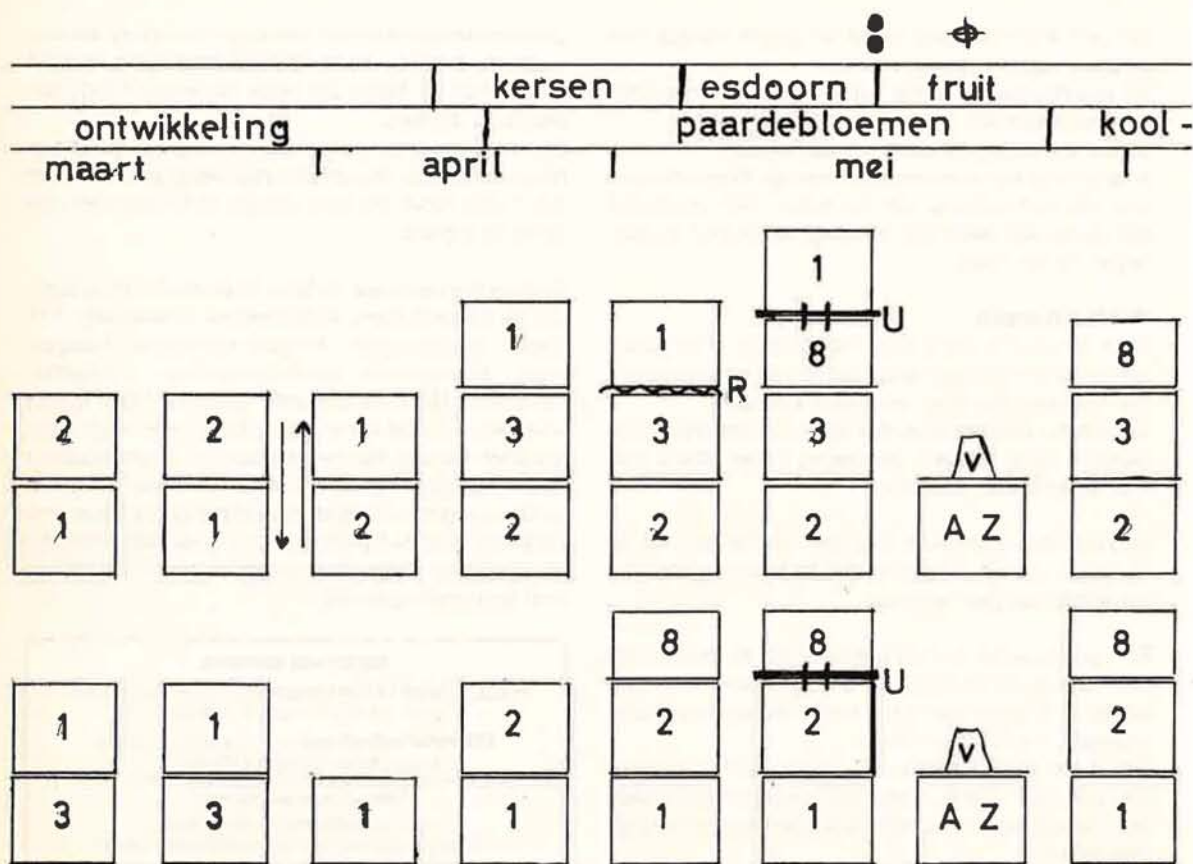
Hij is een vakman en gewend met hout om te gaan - restauratie van kerkorgels is zijn werkterrein. Het zal daarom niemand verwonderen dat veel zo niet alle imkermaterialen uit eigen werkplaats afkomstig zijn. Ongetwijfeld zou daar ook nog wel iets over te zeggen zijn. Maar wat in het hieronder volgende verhaal, door hemzelf geschreven, vooral naar voren komt is zijn methodiek van de behandeling van volken gedurende het bijenseizoen.

Een imker kijkt rond, praat en leest. Déze imker is langs allerlei wegen en met schade en schande tot déze methode gekomen.

Hij heeft het voordeel van in een relatief goed drachtgebied te wonen en niet te schromen om, als het drachtgebied soms ergens anders beter is, er naar toe te reizen (koolzaad, heide). Ook beschikt hij over een tweede bijenstand op 3 km afstand van huis. Ongetwijfeld is hij een beter imker dan zijn buurman omdat hij gemiddeld meer honing haalt dan de gemiddelde imker in de buurt. Dat hij nog meer noten op het orgel heeft bleek toen we hem naar aanleiding van zijn artikel op gingen zoeken en hij ons zijn „bijmobiel” liet zien. Het plaatje zegt hier meer dan alle woorden die men eraan zou kunnen wijden.

Het model is niet gepatenteerd en is gewoon een bijdrage aan de nederlandse bijenhouderij. De bedoeling en het gebruik van de bijmobiel zal duidelijk zijn: na afladen van de kasten met zijn tweeën met behulp van het bekende draagapparaat, stelt hetzelfde draagapparaat door zijn wiel in staat de bijenkast naar de bestemde plaats te rijden en daar heb je verder geen hulp bij nodig.

Heer van Maaren, ook dat is een voortreffelijk stukje werk en: bedankt!

MIJN BUURMAN

Verklaring der tekens.

Rooster

Bijenuitlaat

Voeren

Tijdstip slingeren

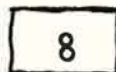
Tijdstip gunstig Varroa bestrijding

Drachtloze periode

Honingkamer met 8 ramen

TERUGGEEFMETHODE

H. van Maaren.

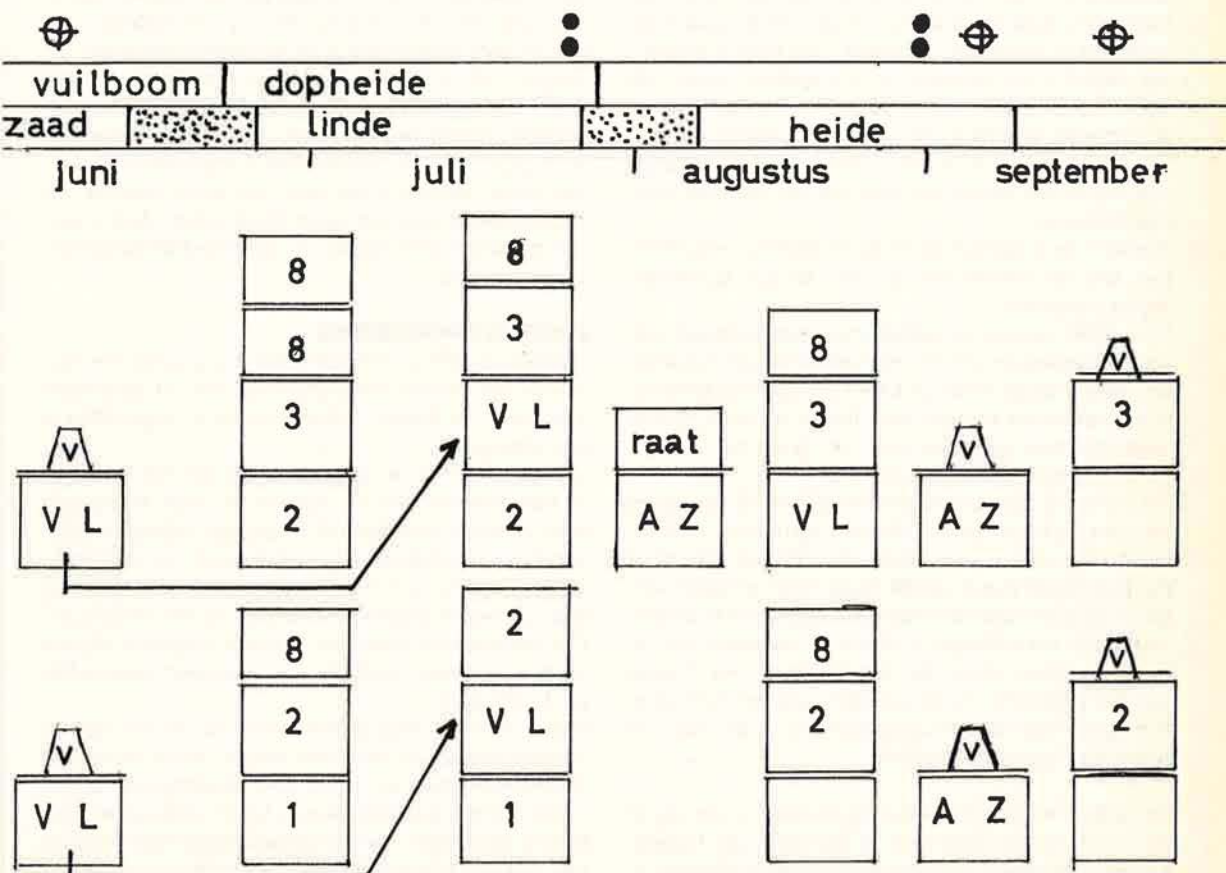
MAART:

Bodems vervangen of schoonmaken, bijenvolken controleren op dode, darrenbroedige of te kleine volken. Darrenbroedige en te kleine volken verplaatsen en af laten vliegen.

Eventuele raten met voer in andere volken hangen en de afgevlogen kleine volken met de grote verenigen.

APRIL:

Begin april, maar niet later dan wanneer de kersen bloeien, moeten we de volken ruimte geven. De volken hebben we reeds verdeeld in volken die maar één broedkamer bezetten en die welke er twee bezetten. Bij volken die omstreeks 1 april een broedkamer met bijen (acht à tien ramen) hebben, halen we de onderste broedkamer weg. De volken die anderhalf of meer broedkamers vol bijen bezitten gaan we wisselen, de onderste broedkamer wordt boven gezet en de bovenste onder.

De bijmobiel van de voorplaat van dichtbij bekeken.

Tien tot veertien dagen later geven we de volken een broedkamer met tien ramen kunstraat. De volken die twee broedbakken hebben krijgen deze tussen de onderste en bovenste broedbak. Om bij een eventuele slecht weer periode de verbinding tussen de twee broednesten niet te verstoren, nemen we uit de onderste broedkamer twee ramen broed met bijen en vervangen deze door twee ramen met kunstraat. De ramen broed met bijen hangen we in de middelste kamer.

Zowel in de onderste als in de middelste kamer hangen we de ramen om en om: broed, kunstraat, broed, kunstraat.

De volken die één broedbak met bijen bezitten krijgen een broedkamer met tien vel kunstraat bovenop de kamer met de bijen. Ook hier brengen we twee ramen met broed en bijen naar boven en twee ramen kunstraat naar beneden, ook hier weer om en om: broed, kunstraat, broed, kunstraat.

De volken in drie broedkamers dragen bij een goed voorjaar de bovenste broedkamer vol honing en drukken het broednest naar beneden. Bij een slecht of matig voorjaar jagen we 24 dagen voor we gaan slingeren de bijen naar beneden en leggen een koninginerooster. Na 24 dagen is de kamer broedvrij, nu kan de bijenuitlaat onder de broedkamer met honing worden geplaatst, nadat we eerst nog een honingkamer op de twee andere broedkamers, maar onder de bijenuitlaat geplaatst hebben.

De volken in twee broedkamers krijgen zodra zij de buitenste ramen beginnen te bezetten een honingkamer. Deze heeft acht ramen waarvan de boven- en

onderlat 32 mm breed zijn, de verticale latten zijn 47 mm breed. Deze ramen vullen we met uitgebouwde raten van broedkamerraten die wij over hebben.

We snijden ze passend in de honingkamerramen. Zij mogen niet te donker en dus te oud zijn en mogen geen darrencellen bevatten, als deze raten eenmaal uitgebouwd zijn legt de moeder vanwege de diepe cellen er geen eitjes in. Wij werken dus zonder koninginerooster, tevens is het een natuurlijke situatie, de bijen werken graag in deze dikke raten, denk maar aan de dikke spekranden op de broedramen boven het broednest.

ZWERMVERHINDERING:

Voordat de volken in zwermstemming komen en om tevens de zwermstemming nog wat uit te stellen (koolzaad, fruitbloei), maken wij een afzuiger. Wat is een afzuiger?

DE AFZUIGER is de ideaalste vorm van een aflegger of kunstzwerm die mij bekend is. Ook biologisch zeer verantwoord om toe te passen, zowel om volken te vermeerderen als om het zwermen wat uit te stellen, en bij alle weersomstandigheden uitvoerbaar. Zij wordt uitgevoerd tussen 15 mei en 21 juni. Een voorwaarde is wel dat zij wordt toegepast bij een sterk en gezond bijenvolk, dat nog geen zwermcellen heeft gezet.

Men neme een lege broedkamer. Vul die aan de buitenkant met 2 uitgebouwde ramen, in het midden 8 ramen kunstraat en houd een moerrooster bij de hand. Uit het betreffende volk halen wij 2 ramen met broed, slaan bijen, darren en eventuele moeder terug in het volk en hangen deze in het midden tussen de

kunstraten. De 2 kunstraten die u nu over heeft hangt u in het volk om en om: broed, kunstraat, broed, kunstraat.

Nu de eventuele honingkamer erop en daarop het moerrooster. Hier bovenop de broedkamer met 2 uitgebouwde, 6 kunstraten en 2 ramen broed, dekplank en deksdel erop. De broed-, nest- en bouwbijs worden als het ware omhoog door het rooster gezogen, vandaar de naam afzuiger, echter de haalbijs blijven beneden, samen met de moer.

Na 24 tot 48 uur, tegen de avond, wordt de afzuiger van het volk gehaald en voorzien van bodem en deksel en eventueel voerbak. Er moet uiteraard gevoerd worden. De afzuiger moet minstens 1 km ver weg gebracht worden, om te voorkomen dat te veel jonge bijs die al een keer voorgevlogen hebben terug vliegen naar het volk. Het mooiste is als we dan ook nog over een onbevuchte jonge moer kunnen beschikken. Deze kunnen wij als men op de standplaats is aangekomen in en moerkooitje dichtgestopt met een prop suikerdeeg in de afzuiger hangen tegen een van de ramen met broed aan, 14 dagen later controleren of de moer aan de leg is.

Beschikt men niet over jonge moeren dan moet men zorgen dat de afzuiger jonge eitjes heeft en dus zelf moeren kan gaan aanzetten. Na de 12e, 13e dag moeten er wel doppen worden gebroken (na 16.00 uur). Na 14 dagen controleren of de moer aan de leg is.

Verder kan men de afzuiger de hele zomer met rust laten, wel zorgen dat ze geen voer tekort komt. Een aantal zal zich zo gunstig ontwikkelen dat ze geschikt zijn om in augustus naar de hei te gaan. Ook kan men ze in de herfst inwinteren. Het daarop volgende voorjaar kunnen ze als produktievolken dienst doen.

EIND MEI en juni zal een aantal volken in zwermstemming komen. Controle op doppen is eenvoudig. Door de bovenste broedkamer aan de achterzijde omhoog en naar voren te tillen zal men daar altijd de doppen vinden; van elk volk dat doppen heeft wordt een vlieger gemaakt.

In deze tijd hebben we gereed staan: broedkamers met 8 ramen kunstraat en 2 lege uitgebouwde ramen, bodems en deksels. We verplaatsen het volk met doppen. Op de plaats waar het volk stond komt nu de broedkamer met 8 kunstraten. Uit het verplaatste volk halen we één raam gesloten broed en één raam met jonge eitjes zonder doppen en zonder moer. Deze hangen we in het midden tussen de kunstraat. Dekplank en deksel erop en na 13 dagen doppen breken. De 2 uitgebouwde raten hangen we in het volk ook weer om en om: broed, lege raat, broed, lege raat, deksel erop, klaar. Dit volk vliegt af en bijt zijn doppen af. Het gaat de eerste 5 weken niet zwermen. De vlieger heeft na 5 weken gesloten

broed, deze gaan we weer verenigen met het afgevoegen volk.

Bij flinke dracht kan zondermeer verenigd worden. Is dit niet het geval dan kan men het beste een velletje van een keukenrol gedrenkt in alcohol van ca. 35% op de ramen van de vlieger leggen en de vereniging geschiedt zonder problemen.

Met dit volk kunnen we volop de honing binnenhalen, bijvoorbeeld op de linde of dophei.

Bij deze manier van verenigen wordt nooit naar de moer gezocht. Degene die naar de heide gaat haalt de onderste broedkamer begin augustus weg. Deze bevat dan toch geen broed meer, en we gaan met een sterk volk naar de heide. Het inwinteren geschiedt op twee broedkamers.

Voordelen

De voordelen van deze methode zijn:

In een seizoen zijn alle broedraten vernieuwd, dit ter bestrijding van Nozema.

Met minder werk meer resultaat.

Het beter volgen van het natuurlijk ritme van de bijs.

Lektuur: "Thiemes bijenboek" door Ted Hooper.
"Der neue Weg" 2e druk door Erhard Schehle.

Voor eventuele vragen: H. van Maaren
Zwarteweg 2,
7383 AK Voorst
☎ 05758-1932

Veel sukses.

De heer van Maaren heeft gaasbodems met laden die aan de voorkant uitschuifbaar zijn. Rede: gebrek aan ruimte achter.

Grote wintersterfte in West-Duitsland

In de Bondsrepubliek heeft maar liefst 30 à 40% van het aantal bijenvolken de winter van 1984/85 niet overleefd. Dat betekent dat van de één miljoen Westduitse volken er zo'n 300.000 à 400.000 het loodje hebben gelegd. De gezamenlijke waarde van het aantal verloren volken wordt op honderdmiljoen gulden geschat. En als je daar nog bij rekent dat veel volken weliswaar levend maar zeer zwak de winter uitkwamen, waardoor ze de voorjaarsdracht niet goed konden benutten, met daarbij nog een matige zomerdracht, dan kan je zonder overdrijving vaststellen dat het bijenjaar 1984/85 voor de Duitse imkers een verlies bracht van ongeveer tweehonderd miljoen gulden. Aldus een bericht van redacteur Eickmeyer in de **N.W.D.I.Z. (1985/10)**.

Vergelijk die getallen eens, voegt de schrijver er aan toe, met de directe schade die tot dusverre aan de Varroa toegeschreven kan worden. Dan ga je een en ander toch wel relativeren. Overigens merkte een cynicus op dat door de grote wintersterfte ook de Varroa een behoorlijke klap gekregen heeft. Ook een manier om de Varroa te bestrijden?

Eickmeyer probeert de oorzaak te verklaren maar komt er toch niet goed uit. De slechte zomer van 1984 zou een oorzaak kunnen zijn, de strenge winter, het koele en vochtige voorjaar, de Nosema, de Varroa. Of zou het een genetische kwestie zijn, een zaak van teelt en selectie? Een imker die zelf 80% van zijn volken verloor, vertelde dat hij gewoonlijk na zulke rampjaren zijn bijenstand weer aanvulde met volken van een imker die op een „natuurzuivere” wijze imkerde, d.w.z. ze liet zwermen en zo. Deze imker oogstte weliswaar niet zo veel honing maar had zeer gezonde bijen.

Eickmeyer haalt Stöckmann aan die beweert dat deze grote verliezen ook een positieve kant hebben, namelijk een selectie onder imkers, materiaal en bedrijfsmethoden. Een hard standpunt maar met een kern van waarheid.

Imkeren moet wel leuk blijven

In **Die Biene (1985/9)** maakte Dr. Wolfgang Ritter ook melding van deze enorme sterfte onder de bijenvolken. De Varroa kan alleen maar (mede)veroorzaker zijn als de volken in het najaar van 1984 slecht of helemaal niet behandeld zijn, zegt hij. Het is daarom zaak te wijzen op het grote belang van de najaarsbehandeling. Het aantal mijten begint pas omstreeks half juni te groeien en bereikt haar maximum in de nazomer en herfst.

Omdat tegelijkertijd de volken in sterkte achteruitgaan, parasiteren dan relatief veel mijten op een gering aantal volwassen bijen en weinig broed. Ritter komt tot de slotsom dat een goede biologische behandeling van de volken beslist noodzaak is als je gezonde volken wilt hebben. Daarbij zijn de volgende punten belangrijk:

- steeds voeren tijdens drachtpauzes;
- zorg dat de bijen met een goed vetlichaam de winter ingaan; eiwittoevoer (stuifmeel) in de nazomer is daarvoor nodig;
- ga met zo min mogelijk oude bijen de winter in; dat is te bereiken door de volken vroeg in te winteren;
- voorkom veel broedaanzet in de herfst; niet drijfvoeren dus of laat inwinteren;
- vervang de produktievolken regelmatig door afleggers of kunstzwermen.

Toch red je het daarmee niet alleen, vervolgt Ritter, een therapie met medikamenten is onontkoombaar. Maar zorg er dan wel voor dat het volk broedvrij is. Geef ze het wintervoer in korte tijd, de koningin krijgt dan, althans voor enige tijd, geen kans de cellen te beleggen. Zorg ervoor dat de volken na het voeren zo koel mogelijk staan: geen winterverpakking dus, vlieggaten wijd open en zet eventueel een lege broedbak op. Vernietig het nog aanwezige broed met een ontzegelvork; het broed moet daarbij echt geraakt worden. Het verwijderen van dit broed verzwakt het volk beslist niet. Het laatste broed wordt namelijk met betrekkelijk weinig eiwit grootgebracht. Er komen onvolwaardige winterbijen uit voort die slechts kort leven.

Nadat Ritter zich positief had uitgelaten over de werking van mierenzuur (het doodt ook mijten in gesloten broed) en de spoedige toelating van het (zeer goede) systemische middel Perizine aankondigde, besloot hij zijn zeer interessante artikel als volgt: „Voorlopig zullen we het zeker niet zonder het gebruik van medikamenten kunnen stellen. Maar ook bij een succesvolle toepassing ervan zullen we ons er steeds bewust van moeten zijn dat geen enkel medikament de oplossing van het probleem kan brengen. De biologische of biotechnische bestrijding moet het doel van ons werk zijn. Alleen op die manier kunnen we op den duur de Varroatose overwinnen en ons plezier aan het imkeren behouden”.

En dat was, tenminste wat deze „Sprokkelwaar” betreft, wel weer genoeg over de Varroa.

In Amstelveen weten ze hoe het hoort

De Amerikanen hebben ook zo hun problemen. Een onderwerp dat in elk nummer van elk Amerikaans bijenblad beslist ter sprake moet komen is „Hoe verkopen we zo veel mogelijk honing?” Om de honingverkoop te bevorderen wordt er zelfs tot in het diepste binnenste van de volksvertegenwoordiging gelobd. Welhaast elke stad of staat kiest om de haverklap een „Honingkoningin”.

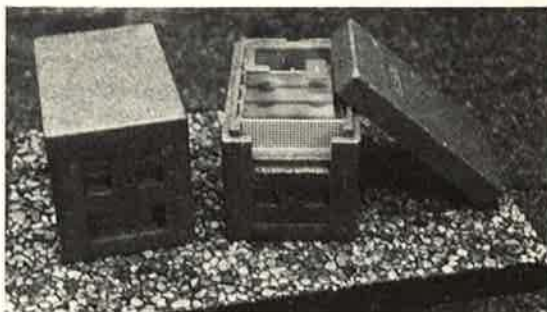
Dat is dan -als alles meezit- een min of meer mooie dame met een meestal blonde gepermanente haardos, een brede tandpasta-reklame-glimlach en een enorme sjerp om waar „Texas Honey Queen” of zo iets op staat. Maar desondanks blijft er volgens de Amerikaanse imkers nog altijd te veel honing in hun magazijnen liggen. Maar laten we de hand in eigen boezem steken, merkte de **ABJ (1985/6)** op. Vele imkers weigeren hun eigen produkt te gebruiken terwijl ze van anderen verwachten dat wel te doen. Het blad citeert Charles Mraz die de spijker wel heel precies op de kop slaat als hij opmerkt: „De afgelopen jaren heb ik heel wat imkersbijeenkomsten meege-maakt waar koffie geserveerd werd. Er waren dan altijd wel sprekers die tranen met tuiten huilden omdat het zo slecht ging met de honingverkoop. En als je dan vroeg of je een beetje honing in je koffie kon krijgen dan kreeg je zowaar te horen: Er is geen honing! Suiker was er altijd, heel veel suiker. Maar nooit honing.” En nu kan ik, Sprokkelwaarschrijver, de verleiding niet weerstaan u even het volgende mee te delen. Ik heb hedenmorgen, de dag dat deze Sprokkelwaar geschreven werd, in het Amstelveense bijenparkje, samen met enkele collega-imkers een heerlijk kopje koffie gedronken. En Daar Zat Honing In!! Zo zie je maar weer, zelfs de Amerikanen kunnen nog iets van ons leren. Maar dat wist u natuurlijk al.

Een zwitserse kwaliteitsprodukt

Van mijn vakantie in Zwitserland bracht ik enkele exemplaren van een alleraardigst bevruchtungskastje mee (zie foto's). Het is als het ware een sterk verbeterde uitvoering van het bekende Kirchhainer kastje. Het is van bruinekleurde piepschuim gemaakt en bevat drie plastic raampjes en een voerblokje waar ruim een pond honingsuikerdeeg in gaat. Als je het kleine vlieggaatje sluit, komt er een flink luchtrooster te voorschijn. Op raampjes en voerbakje ligt een doorzichtig plastic dekraampje. Je kunt de bijen dus bekijken zonder ze te storen.

Tussen de raampjes en in het dekplankje is ruimte opengelaten om een moerdop in te hangen. Je kunt het kastje helemaal kant en klaar inrichten en van voer voorzien voor dat je de bijen er in doet. Het vullen met bijen gebeurt via de uitschuifbare bodem nadat het kastje op zijn kop gezet is. „En denk erom”, vertelde de handelaar bij wie ik het kocht, me, „doe er beslist niet meer dan één yoghurtbekertje bijen in; als je er teveel in doet gaan ze er beslist van door”. Die Zwitserse yoghurtbekertjes zijn kleiner dan de onze (maar daarvoor is de kwaliteit van hun yoghurt ook weer veel beter ...)

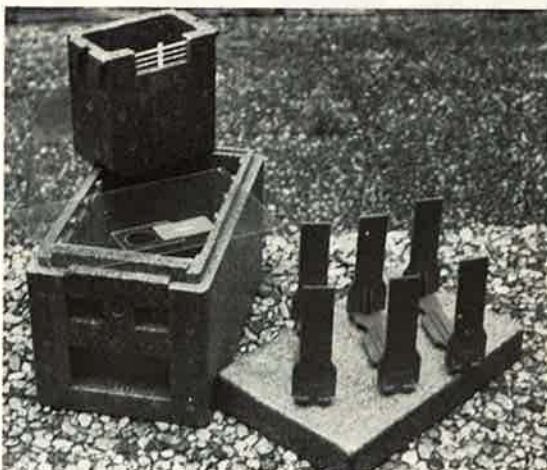
Als de moeder bevrucht is, is het invoeren ervan in een ander volk geen enkel probleem, beweert de fabrikant. Leg een krant op het volk dat je de nieuwe moeder wilt geven, zet daar het bevruchtungskastje boven op nadat je de uitschuifbodem verwijderd hebt en de bijen gedragen zich zoals wij van ze willen zien.

— bij het rechter kastje is het luchtrooster duidelijk zichtbaar—

Het lijkt mij echter toch wat veiliger het advies van dr. Velthuis op te volgen en er eerst nog maar een reisraam of een stukje gaas tussen te leggen (zie Groentje 1985/6, blz. 179). De prijs van dit Apideakastje is afhankelijk van het aantal dat je koopt; ik betaalde ongeveer f 23,-. Volgend jaar ga ik het proberen. U hoort nog van me.

Otto de Kat

— om te voorkomen dat de moeder er in kruipt, is het voerbakje met een moerroosterje afgesloten—

KRING GRONINGEN OP EXCURSIE NAAR CELLE

Op 1 juni j.l. organiseerde de kring Groningen een excursie naar het bijteeltinstituut in het Westduitse Celle.

Hoewel het dus alweer een tijdje geleden is, zal het bij de meeste deelnemers nog vers in het geheugen liggen!! De keuze voor een tocht naar dit instituut was niet toevallig; het is internationaal bekend om het onderzoek, dat er wordt verricht.

Voor de praktiserende imkers is het instituut zeker niet minder van belang, omdat in 3-jarige(!) cursussen hier imkers opgeleid worden: beroepsimkers wel te verstaan. Het is er knokken om een plaatsje!

Voor onze 50 imkerende excursiegangers uit het Groningse werd door het instituut met plezier de nodige tijd uitgetrokken.

We troffen het ook bijzonder dat een van de mededirekteuren een nederlander is en wel dr. J. van Praag; een up-to-date bijenkenner en onderzoeker. Hij ontving ons bijzonder hartelijk in een van de prachtige lesruimtes. En na de busreis ging de aangeboden koffie er prima in.

Dr. van Praag vertelde in eerste instantie iets over de opzet van het instituut. Zijn verhaal over het financiële plaatje en de bijdrage van het Ministerie van Landbouw (Nedersachsen) stak schril af tegen de bezuinigingswoede waarmee Nederlandse bestuurders de Ambrosiushoeve belagen.

Dr. J. van Praag

Koninginneteelt

Ons bezoek die dag betrof de koninginneteelt. We troffen het bijzonder dat dr. van Praag ons zijn nieuwste diaserie hierover wilde vertonen. Het was een zeer duidelijke uiteenzetting aan de hand van 125 dia's over de verschillende methodes die in zwang zijn, met voordelen en nadelen en met handige tips aan de hand van de nieuwste onderzoeksgegevens. De meest gebruikte methode is de starter-finisher-methode.

De starter of Vorbrüter is een zes ramertje, propvol met nestbijen en jonge bijen, zonder broed. Aan deze bijen worden de teeltkeuzelarven aangeboden.

De finisher is 't pleegvolk, dat de verzorging van de door de starter aangenomen larven overneemt; dit pleegvolk is van tevoren moederloos gemaakt en moet heel "dik" wezen. Vaak wordt zo'n volk extra "aangedikt" door het in één bak in elkaar te persen (het deksel moet er niet meer op kunnen!).

Larven uit geselecteerde (Carnica-)volken kunnen afgehaald worden door regionale imkers. Daartoe heeft het instituut speciale omlarfdagen ingesteld. Het instituut heeft 400 volken om uit te selecteren. Het is een methode die het mogelijk maakt om grotere aantallen koninginnen tegelijk te kweken en af te halen.

Het viel me ook op, dat na het invoeren van de larven in de starters er niet een uurtje gewacht werd, zoals hier nogal eens gehoord wordt.

Het was invoeren en wegwezen.

Bij navraag bleek dat geen onbezonnenheid; de praktijk had hen nooit beschaamd: het maakt niets uit.

Het is gebleken, dat bijen de larven van verschillende afstammingslijnen herkennen: je moet nooit larven van 2 verschillende lijnen in één pleegvolk invoeren. De „andere lijn” wordt niet aangenomen. Veiligheidshalve wordt er een moederrooster voor de vliegopening van het pleegvolk bevestigd. Het is gebleken dat bijen jonge, van de bruidsvlucht terugkerende moeren kunnen vertellen, dat ze moederloos zijn!! Een extra controle naar de jonge moeren in aanwas vindt plaats vóór het uitlopen (in arrestkooitjes).

Er wordt een sneetje in de moederdop gemaakt vlak onder de plaats van aanhechting van de dop. Dit wordt naderhand door de bijen gerepareerd. Het uitlopen vindt plaats al naar gelang de (selectie)-behoefte van de imker: in een aflegger en dan standbevruchting of in een bevruchtigingskastje en dan naar een van de vele bevruchtigingsstations op de Duitse waddeneilanden.

Dr. van Praag vertelde, dat er op dit moment meer Carnica-lijnen beschikbaar zijn dan bevruchtigingsstations. De Varroa heeft nog geen verandering teweeggebracht in de hierboven geschetste opzet. De

Veel belangstelling o.a. van Dijkema en Faber

bevruchtungskastjes worden al of niet besmet gewoon opgestuurd en na bevruchting weer teruggestuurd.

De eigen jonge „instituukskoninginnen” worden stuk voor stuk bekeken en gecontroleerd.

Het bleek ons (weer) dat in Duitsland in tegenstelling tot Nederland, waar relatief weinig gedaan wordt aan koninginnenteelt en selectie, het hele gebeuren op een hoog peil staat en dat de gemiddelde imker meer interesse heeft voor dit alles.

Het werd een leerzame dag en we raakten niet uitgekeken op de zeer vreedzame bijen van het instituut, die in kasten van allerlei soort: Langstroth, achterbehandeling, Golz, kunststof, etc., etc., behuist waren en die „kaploos” benaderd konden worden. Ook na opening!

Bezoek korfimker.

De dag werd afgesloten met een bezoek aan een beroepsimker met o.a. enkele honderden korven. Sommige deden, ingesmeerd met leem, al meer dan 80 jaar dienst.

In de zwermperiode werd er dagdienst gedaan en of het om een voor- of nazwerm ging was te zien aan een houtje dat of links of rechts van de vliegopening in de korf geprikt was. Zodra een zwerm ging uittrekken ging het erom een soort fuik voor de vliegopening te houden. Als de eerste bijen er al uit waren of niet deed er niet zoveel toe, want de koningin behoort altijd tot de laatste.

Afijn elke zwerm betekende DM 120,-. Dus met enkele honderden korven is dat geen bijverdienste, maar een hoofdverdienste! Zijn kasten leverden de honing. Dat het om ongeselecteerde zwarte bijen ging was niet alleen te zien aan de bijen, maar ook aan ons imkers, want na pakweg 15 minuten hadden slechts enkele roekelozen de kap niet op. Met het

hoofd gonzend als een bijenkorf na de opgedane ervaringen en wetenswaardigheden togen we al „zoemend” huiswaarts.

Een volgende keer zijn we er weer bij!!

P.s. Misschien is het al eens in het „Groentje” naar voren gebracht, maar anders wil ik het hierbij nog eens doen: in Celle is in 1982 een serie lezingen gehouden door eminente koninginnetelers op een zgn. BIBBA-conferentie. Die lezingen zijn verzameld en gepubliceerd. De titel luidt: Bee Breeding in Europe - Möbus/v. Praag. 1983, ISBN 0-905369-03-3, uitgegeven door British Isles Bee Breeders Association 11 Thomson Drive, Codner, Derby, DE 55 9RU.

Daar kan het besteld worden, of gewoon via het Bijenhuis.

G.C. van Eizenga

WORLD PERSPECTIVES IN APICULTURE

dr. Eva Crane, 1985, 185 pagina's, 14,5 x 21 cm, paperback, ISBN 0-86-98-142-8. £ 11.60 of US\$ 14.00.*

Schrijfster was van 1950 tot 1983 redactrice van het viermaal per jaar verschijnende „Bee World”, het enige bijentijdschrift met een mondiale verspreiding.

Karl Showler, een vaste medewerker van de IBRA en geen onbekende in ons land, drong er bij Eva Crane op aan een samenvatting te publiceren van haar dikwijls originele en soms opzienbarende hoofdartikelen uit genoemd tijdschrift.

Aldus ontstond er een keur van haar „editorials”, 100 stuks in totaal, gerangschikt in de volgende 12 hoofdstukken:

- de koningin
- nieuws op het terrein van bijenonderzoek
- toegepaste wetenschap
- de plaats van de mondiale bijenteelt
- milieuproblemen
- imkers en wetenschappers als mensen
- ook het verleden is belangrijk
- honing en andere bijenprodukten
- bijen als bestuivers
- de IBRA als informatiebron
- „Bee World” en IBRA, mijlpalen in de periode 1950-1984
- Bijenhouderij 1929-1979

Het geheel wordt afgesloten met een referentielijst (bibliografie) en een uitvoerige index, waarin drs. J. Beetsma als slechts enige Nederlander genoemd wordt.

Hoewel dit boekje van Eva Crane beslist geen onverdienselijke bijenliteratuur biedt is de prijs, zoals overigens met vele IBRA-werken het geval, wat aan de hoge kant.

(J.J.S.)

* Zie ook advertentie pag. 317

VAN IMKER TOT IMKER

Ko Zoet

Voor de vaste, losse en zeer losse medewerkers van ons Groentje is de vijfde van de maand altijd een belangrijke dag. Dat is namelijk de uiterste datum dat kopij voor het volgende maandnummer op de post moet.

Deze keer had ik er moeite mee.

Door het geweldige weer werd er langer in de tuin gewroet, werden een aantal niet in gebruik zijnde broedbakken geschuurd en gelakt en werd de zonnemelter dagelijks van voedsel voorzien. Dit na-jaar heb ik opnieuw radikaal huis gehouden in mijn ratenbestand. Het aantal volken heb ik iets terug kunnen brengen en het merendeel van de niet gebruikte raten zijn uit de raampjes gebroken en zoals gezegd richting zonnemelter gegaan. Dit jaar heeft de smelter tot 5 oktober gewerkt en de totaalooft aan wasplaten bedraagt ruim 5 kg waarbij inbegrepen ontzegelwas en verzameld braamraat. Vooral het laatste moet u niet onderschatten. Verzamel alle stukjes in een bus en aan het eind van het jaar zult u verbaasd zijn over de hoeveelheid.

Uitgebouwde raten goed overwinteren blijkt in de praktijk een moeilijke zaak. In de vrije lucht (onder een afdak of in de schuur) opgehangen raten worden bros terwijl restanten stuifmeel keihard worden of ten prooi vallen aan de stuifmeelmijt.

Met het laten uitbouwen van kunstraat in het voorjaar vang je vele vliegen in één klap.

Ten eerste kom je tegemoet aan de bouwdrift van de bijen welke in het voorjaar naar een climax groeit en u weet, ik ben er een voorstander van zo veel als mogelijk tegemoet te komen aan de natuurlijke levenswijze, drijven of hoe je het noemen wil, van de immen. Dat alleen biedt uitzicht op een gezonde ontwikkeling.

Tweedens, een weinig bebroed ratenbestand werkt preventief tegen nosema en wellicht andere bijenkwalen. Tot slot zijn pas uitgebouwde en belegde raten een lust voor des imkers oog. Dat door het opsmelten van oude raat de bijen **zelf** de kunstraat verdienen behoeft vanaf nu niet meer gezegd te worden. Een zonnemelter op het St-Nikolaasverlanglijstje is een kado dat veel rente oplevert.

Alleen de uitgeslingerde honingkamerraten staan keurig op elkaar gestapeld in de schuur op 20 cm van de grond met op de ondersteunde stenen eerst een separator, reisraam of hoe je het noemen wil. Op de bovenste bak ligt ook een separator voor de broodnodige ventilatie of tocht waaraan wasmotten een hekel hebben. De honingraten zijn nat opgeborgen. Voordat ze half april weer op de volken worden geplaatst worden ze eerst nat gemaakt met behulp van de plantenspuit waardoor ze snel door de bijen in gebruik worden genomen.

De novemberinspektie

Voordat de immen door de kou op een hechte wintertros worden gedrongen moet u zich ervan overtuigen of er nergens een moerrooster tussen twee bakken is blijven liggen want dat betekent de dood van een (glorie)volk.

Natuurlijk heeft u ook alle voertoestellen van de volken gehaald en dan blijft u het volgende voorval bespaard dat een Engelse imker is overkomen.

Hij had z'n volken met 5-liter emmers afgevoerd. Tijdens een mooie dag in februari, terwijl alom uitbundig de reinigingsvlucht werd gevierd, bleef het „dood“ stil bij één van de volken. Als goed imker ga je op onderzoek uit.

Het bleek dat de voeremmer niet goed had gefunctioneerd en dat het voer druppelsgewijs in het volk was gelopen. Op de bodemplank lag een dikke brij kleverige dode bijen.

Tussen twee raten links in de kast vond hij nog een flink aantal bijen in leven en wonder, daartussen bevond zich de koningin. Heel trots vertelt hij verder dat ze met kunst en vliegwerk in leven zijn gebleven maar dat is voor ons niet interessant. Wel de boodschap medio november nog even alles na te lopen.

Darrenslacht-muizenvoer?

Dat er ook laat in het jaar van alles en nog wat op de bijenstal gebeurt bewijst het verhaal van Pierre Schepers dat ik onlangs in het kontakblad van afd. Beverwijk las. Hier volgt het ooggetuigeverslag.

„Tijdens het naderen van de bijenstal zag ik een muisje weglopen. Nieuwsgierig kwam ik naderbij en zag dat er nog twee zeer kleine muisjes zaten.

Terwijl ik nog dichterbij kwam liep er nog één weg, maar de ander bleef rustig doorgaan met het karwei waar zij of hij mee bezig was namelijk het oppeuzelen van dode darren die voor de stal lagen.

Dat gebeurde niet willekeurig, daar ze herhaaldelijk darren oppakte, even besnuffelde en weer liet vallen, dit tot zeven lijkjes achter elkaar. Had ze er eentje naar haar/zijn smaak gevonden dan ging ze op de achterpootjes zitten (op de manier van een eekhoorn) en begon rustig het darretje te verorberen.

Terwijl ze zat te eten draaide ze het lijkje om alsof ze een maiskolf zat te eten. Dit alles gebeurde terwijl ik op ongeveer één tot anderhalve meter ervan af zat“.

Verdeel en heers

Onlangs hoorde ik iemand praten over de verdeel en heers tactiek en onwillekeurig moest ik aan de bijen denken. Ook daar kunnen zich situaties voordoen waarbij deze aanpak zijn voordelen kan hebben. Laat ik een paar voorbeelden geven.

Elke imker komt vroeg of laat voor de situatie te staan dat een volk erg lastig is en dat toch inspectie moet plaats vinden, meestal voor controle op doppen. Reeds bij het lichten van de dekplank, ondanks beroken en waterstraal vanuit plantespuit, openen de bijen de aanval en ze gedragen zich als een vijandige **eenheid!**

Als nu de (beginnende) imker schuchter raampje voor raampje inspecteert en noodgedwongen deze moet afslaan is het hek van de dam. De hoge vliegtoon voorspelt niet veel goeds.

Hoe nu te handelen?

Een goede manier is om de te inspecteren broedbak naar een andere plek over te brengen. De vliegbijen keren terug naar de oorspronkelijke plaats en bezorgen u verder geen last.

Nog een praktijkvoorbeeld van „verdeel en heers“. Bestaat er geen direct gevaar voor roverij breng dan de eerste vier naast elkaar hangende raten over in een zesraamskastje. De overgebleven raten worden nu in de oorspronkelijke bak uit elkaar gehangen en één voor één gecontroleerd. Ook nu is de eenheid in het volk gebroken en het steekgedrag is drastisch verminderd.

Als een broedaflegger met oude koningin wordt gemaakt kan het z'n nut hebben dat de vliegbijen naar de oude stok terug keren, bijvoorbeeld om een te snelle ontwikkeling van de broedaflegger te voorkomen. Het afvliegen loopt op een mislukking uit als de broedaflegger rustig wordt verplaatst, vooral als er een aantal dagen volgen met slecht vliegweer. Het „verdeel en heers“ komt beter tot zijn recht als de raten stuk voor stuk in de nieuwe broedbak worden afgeschud, waarbij opnieuw de eenheid op schokken-de wijze werd verbroken.

Ook bij het afjagen van korfvolken wordt de eenheid verbroken namelijk de bijen worden van hun uitgebouwde werk gescheiden. Ook bij deze handelswijze zijn de bijen zo mak als ... bijen waarover we over het algemeen alleen maar dromen.

Ko Zoet

**BIJENSTAND Fa. H.T. VAN DAM & ZN.,
JUBBEGA (Fr.), ☎ 05165 - 13 82**

kan U alles leveren voor de moderne bijenteelt.

Kunstraat, bijenwoningen en onderdelen uit eigen werkplaatsen. Door eigen steeds grotere importen van diverse gereedschappen steeds bij ons de laagste prijzen. Tevens voor **weder-verkoop** diverse kleuren meubelwas en honing van de fijnste kwaliteiten.

Vraagt onze prijscourant van materialen en/of meubelwas en honing even aan. Wij zenden U die graag gratis toe.

Wij komen weer op de te houden Bijenmarkten.

BOEKBESPREKING

QUEEN REARING. Biological Basis and Technical Instruction. Editor Prof. dr. F. Ruttner. Apimondia Publishing House, Bucharest 1983. Via IBRA verkrijgbaar. 17 x 24 cm 358 p.

Bibliografie, auteurs- en onderwerp-register. £23.95 of \$33.25.

INHOUD. Het betreft een vertaling van het langer bekende boek "Königinnenzucht" onder de redactie van dezelfde auteur, prof. Ruttner, die in 1979 overleed. De bedoeling is naar het grote engelsprekende imkerpubliek de achtergronden en werkwijzen van de voornamelijk in Europa beoefende werkwijzen bekendheid te geven. Achtereenvolgens komen in het boek aan de orde: de vervanging van de koningin, koninginnegelei, de ontwikkeling van de vrouwelijke kaste in de kolonie, koninginneteelt in het laboratorium, de invloeden vanuit de omgeving op de ontwikkeling van de koningin, omenten, betrouwbare opkweekmethoden, de periode tot en met de bruidsvlucht, koninginnetransport en introductie, kweek en zorg rond darren en tenslotte de gezondheid van de koningin.

BESPREKING: Het moet me allereerst van het hart dat druk en kwaliteit van illustraties, alsook de wijze van binden (hard kaft; niet genaaid maar hoe wel vergaad is me niet duidelijk) behoorlijk beneden de gebruikelijke West-Europese maat zijn. De oostbloklanden kunnen om bekende redenen zowel in honing als in drukwerk concurrerend zijn met het westen. Dat desondanks de prijs zo hoog is is onbegrijpelijk, temeer omdat zowel Apimondia als IBRA, internationale organisaties zijn die het imkersbelang uiteraard voorop stellen. Omdat het een belangwekkend onderwerp is, is het jammer dat dit boek zo'n slechte pers moet krijgen. Door de moeizame vertaling krijgt de lezer de rol van bij opgedrongen en moet hij of zij moeizaam peuren naar de toch wel veel aanwezige goede punten. Als ik echter aanneem dat een koninginneteler altijd ambitie heeft - anders begint hij er niet aan - en dus ook veel achtergrond en direct toepasbare kennis wil vergaren, dan ligt het in de lijn om toch aan Ruttner's boek aandacht te geven.

Aanbeveling: als u de duitse taal machtig bent, altijd de oorspronkelijke versie lezen. Als u alleen engels aankunt dan dit boek raadplegen. U zult zeker waardevolle aanknopingspunten vinden, maar heeft er wel de lange winteravonden voor nodig. De prijs is ronduit te hoog.

(JW)

U kunt nog Uw honingetiketten sturen voor het honingnummer.

Zie pag. 269

VRAAGT U MAAR

De heer Dubelaar van het Beverwijkse ziektebestrijdingsteam schrijft:

"Op het Varroa-symposium te Utrecht stelde Dr. Maul reeds dat biologische bestrijding van de mijt succes kan hebben op voorwaarde dat geen ernstige besmettingsbronnen in de directe omgeving aanwezig zijn, welke herbesmetting mogelijk maken.

Een lid van onze vereniging is nu 1 jaar geleden naar de omgeving van Arnhem verhuisd. Hij was Varroa-vrij bij zijn vertrek en is nu reeds zwaar besmet.

Bovenstaande twee zaken roepen bij het bestrijdingsteam van onze vereniging de volgende vragen op:

Vraag 1

"Mag/moet men op een bijenpark bijenvolken dulden, welke ernstig zijn besmet?"

Vraag 2

"Wat is „ernstig besmet“ en hoe is dit meetbaar“.

Aangezien bij grote concentraties van imkers en bijen (bijenparken!) ziektebestrijding slechts zin heeft wanneer bij alle volken bestrijding plaats vindt wilde ik gaarne op eerder vermelde vragen een antwoord. Nog beter zou het zijn als er een algemene richtlijn voor dit probleem zou komen welke door de diverse bijenparken gehanteerd zou kunnen worden."

Antwoord vraag 1:

Nu we langzaam het Varroa tijdperk ingroeien zullen dunkt me, lichte besmettingen op den duur geduld moeten gaan worden. Het is aan georganiseerden voorbehouden - daarvoor hebben ze immers een organisatie - om zinnige maatregelen te bedenken (en toe te passen) die de Varroa-last zoveel mogelijk zal kunnen beperken. Alle regels in de maatschappij, ook die van het op zichzelf willekeurige „rij aan de rechterkant van de weg", zijn voortgekomen uit een behoefte tot orde. Als imkers, lokaal of landelijk vinden dat zwaar besmette volken niet passen in een bijenpark van een vereniging, dan kunnen ze daar in die vereniging regels voor maken om orde op zaken te stellen.

Antwoord vraag 2:

De vraag „Wat is ernstig besmet" is veel lastiger te beantwoorden en het antwoord hieronder loopt op een gegeven moment geheel uit de hand.

Ook steek ik bij de beantwoording mijn nek uit en kijk ik koffiedik en dat zijn allebei bezigheden die ik niet graag doe, lees maar verder.

Daarom zal ik me graag door iemand die het beter weet laten corrigeren.

Ernstig besmet is volgens mij een volk dat zichtbaar onder Varroa lijdt.

Veel imkers hebben nu al Varroa en denken nog (zonder gaasbodem!): er is niets aan de hand. Er is dan nog weinig parasiterende druk van de mijten op het bijenvolk. Het volk, mits groot en sterk haalt volop. Maar pas op, er komt een punt dat Varroa het dan ook zo goed gaat krijgen op de welvarende gastheer dat de laatste dreigt er langzaam aan ten onder te gaan. Zonder ingrijpen van de imker zou het bijenvolk dat ook in de volgende winter of in een drachtloze periode doen. Varroa heeft dan zijn gastheer vernietigt en gaat mee ten onder. Het gekke is dus dat de imker, wil hij bijen houden, Varroa in leven houdt. En gek is ook dat Varroa zijn eigen grootste vijand is. Een parasiet vernietigt zijn gastheer immers zelden.

Nu zegt iedere bioloog me dat er ongetwijfeld nog wel meer Varroa-vijanden zullen zijn, maar dan moet je er in het land van herkomst wél naar zoeken. Dat is echter een ander verhaal en zo'n expeditie zou veel geld kosten, een gok zijn en ingaan tegen gevestigde belangen, althans er niet vóór zijn.

Ik schat in dat we in de toekomst twee soorten imkers zullen hebben, namelijk zij die bewust géén gebruik zullen maken van chemische middelen en daarvoor aangewezen zijn op regelmatige biologische bestrijding (darrenraam, arrestraam methodes). En imkers die wel gebruik zullen willen maken van beschikbaar komende mijtdodende middelen. Die middelen zullen de bijen zoveel als doenlijk sparen, maar de mijten met een zo hoog mogelijk effect doden.

Omdat die middelen uit de chemische koker komen zullen die imkers echter (door schade en door schande wijs geworden) de inzet zoveel mogelijk willen beperken. Dat wil zeggen dat zij pas willen ingrijpen als er bijna zichtbare schade aan het ontstaan is. Het is immers veel zinniger om, voor dezelfde inzet van middelen, 95% van 10.000 mijten te doden dan 95% van 100 mijten. In het eerste geval doodt je er 9.500, in het tweede geval 95. Omgekeerd laat je in het eerste volk 500 mijten, in het tweede geval maar vijf. Hoe het ook zij, ik denk dat we tot een soort afweging zullen komen, misschien ook tot nuttige combinaties van biologische en chemische bestrijding.

Mijn antwoord op de vraag: „Wat is ernstig besmet?" is: "dat moet je aan de bijen kunnen zien"; uiteraard zijn diagnoses via rook of anderszins ook mogelijk maar ik denk dat de inschatting door observatie vlugger en doeltreffender zal zijn.

(JW).

de lezer *Schrift*

BRIEF UIT MOZAMBIQUE

Geachte bijenvrienden,
Sedert een half jaar woon en werk ik in de hoofdstad Maputo, in de "Volksrepubliek" Mozambique. Voor mijn vertrek uit Nederland was ik een redelijk enthousiast imker, lid van de afdeling Nijmegen, de laatste twee jaren als bestuurslid. Inmiddels ben ik ook weer begonnen met imkeren. Mijn verwachtingen wat de imkerij betreft hier zijn heel gunstig: het hele jaar door hier is er flora genoeg. Als er van de kant van de redactie van het "Groentje" belangstelling mocht bestaan, dan ben ik over enkele tijd wel bereid om

een artikel te schrijven over de bijenteelt hier in Mozambique.

De bijenteelt wordt hier door de regering zeer bevorderd: er loopt een apart bijenteeltproject en toevallig is mijn buurman hier het hoofd van dat project, dat door de F.A.O. (Verenigde Naties) wordt betaald. Via hem ben ik zo wel het een en ander over de bijenteelt in Zuidelijk Afrika aan de weet gekomen. In het kader van de bevordering van de bijenteelt hier zijn ook de - fraaie - postzegels uitgegeven.

In afwachting van jullie antwoord
Hans v.d. Hoogen

Antwoord redactie:

Bijzonder graag. Aandacht voor bijenhouderij anders dan op de eigen bijenstal is ons niet vreemd. En: een artikel van "onze correspondent in Maputo" kan alleen ons Groentje maar sieren.

"Ook het Verleden heeft een Toekomst"

Voor het zomernummer van het Groentje in juli werd de wenk gegeven eens naar het Noorder Dierenpark in Emmen te gaan vooral vanwege de vlinderkas. Met een kerstvakantie voor de boeg denken we dat het met de vlinders dan maar matig gesteld zal zijn. Maar het mij sympathieke niet te grote Dierenpark is wellicht om een andere reden de moeite waard, namelijk het nu geheel voltooide "Biochron". Het is een permanente (en overdekte) tentoonstelling binnen het Dierenpark. Het Biochron tracht de bezoeker mee te nemen door de geschiedenis van de aarde van levenloos naar eerste leven en zelfs naar toekomstig leven. De wijze van presentatie is een goed afgestemde mengeling van zien, kijken en beleven. Dode en levende fossielen, teksten en diorama's wisselen elkaar af en zo maakt u een wandeling door de tijd. Voor ons bijenhouders is vooral van belang het tijdstip

in de geschiedenis van de aarde dat een samenwerking ontstond - en dus ook het elkaar wederzijds nodig hebben - van insecten en planten. Dat leidt dan tot het ontstaan van bloemplanten en alles wat er gebeurt rond stampers en meeldraden, stuifmeelkorrels en eicellen met als andere partij de bloembezoekers als vlinders en bijen. En dat hangt dan weer samen met vruchtvorming en een nieuwe afhankelijkheid van bijvoorbeeld vogels van zeg zaden en bessen. Het loont de moeite daar wat meer vanaf te willen weten teneinde ook de eigen bijenhouderij beter te kunnen plaatsen. Verder is het dan ook mogelijk het motto van het Biochron "ook het verleden heeft een toekomst" beter in te kunnen voelen, want op het eind van de rondgang wordt een poging gedaan het toekomstige leven te schetsen. Het bezoek is nog meer de moeite waard als u er met al of niet vakantie-hebbende jeugd naar toe kunt trekken. (JW)

MONSTERZWERM OP ZEE

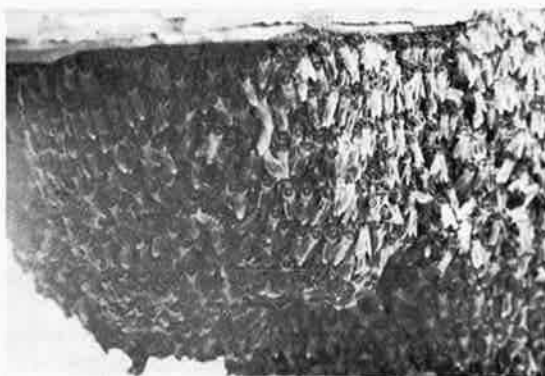
**STICHTING
PROEFBIJENSTAND
"AMBROSIOUSHOEVE"**

De heer Boot uit Dordrecht bericht Groentjes-lezers "dat ook in de tropen men kennelijk wel eens te kampen heeft met zwermperikelen. Bijgaande foto's laten dat goed zien. Echter deze zwerm had een noodlanding gemaakt aan boord van een baggerschip in de straat van Malakka, ter hoogte van Port Kelang.

Aangezien er noch een imker, noch een korf of kast voorhanden was, moest de brandslang als opruimploeg fungeren. Wel erg jammer, in onze ogen, als men bedenkt dat de inhoud van deze zwerm ongeveer 100 liter bedroeg.

Wie heeft er zulke volken?"

*De redactie durft te wedden dat het een zwerm is van *Apis dorsata*, de reuzenbij of rotsbij die meestal een enkele raat bouwt onder een overhangend stuk gesteente, overhangende tak en die hier op het schip wilde beginnen. Zo'n enkele raat kan wel 1,5 meter lang en een meter hoog zijn. De werksters zijn even groot als onze koninginnen.*

Tips van het C.A.D. voor november 1985

1. Plaats uw bijenkasten iets hellend naar voren door latten van 2 à 3 cm dikte aan de achterzijde onder de kastbodems te schuiven. Hierdoor blijven de bijenkasten beter droog tijdens de wintermaanden, zodat condenswater via de bodem naar voren kan afvloeien.
2. De wintermaanden gelden voor de bijen als een periode van rust. Elke verstoring van deze rust gaat gepaard met een hoger voedselverbruik en een snellere veroudering van de bijen.
3. Rustverstoorders kunnen zijn: de imker zelf, een klapperende deur in de bijenhal, kippen, katten, mezen, muizen en in een bosrijke omgeving soms de specht.
4. Het spannen van een tuinnet of enige drade zwart garen voor de vlieggaten helpt vaak afdoende tegen vogels. Om muizen te kunnen weren, mag het vlieggaat bij bijenkasten niet hoger zijn dan 7 mm. Steek bij korven enige spijkers met een tussenruimte van 7 mm naast elkaar in het vlieggaat. Enige doornige takken op de bijenkasten helpen tegen katten.
5. Zorg voor een goede ontsmetting van uw ratenbestand; ze gelden nog steeds als het kapitaal van de imker.
6. Besteed extra aandacht aan uw aantekeningen over kosten en opbrengsten, voor- en nadelen van handelingen, methoden en hulpmaterialen en andere vermeldenswaardige onderwerpen, welke betrekking hebben op bestuiving. Vraag bij specifieke problemen om nadere informatie bij het C.A.D. voor de Bijenteelt te Hilvarenbeek.
7. Drachtverbetering: U kunt al volop bomen en heesters planten tijdens vorstvrije perioden.
8. Probeer contacten te leggen met boeren en tuiniers, I.V.N.-afdelingen, vogelliefhebbers, afdelingen van de Koninklijke Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde, jagersverenigingen, etc. om te komen tot een gezamenlijke aanpak tot drachtverbetering. Dit dient gezamenlijke belangen.
9. In het najaar worden nogal eens kwaadwillig kasten omgegooid. Om dit te voorkomen, kunt U ze aan de stand(balken) vastmaken.

BIJENTEELTGEREEDSCHAPPEN

Stefan Puff GmbH.

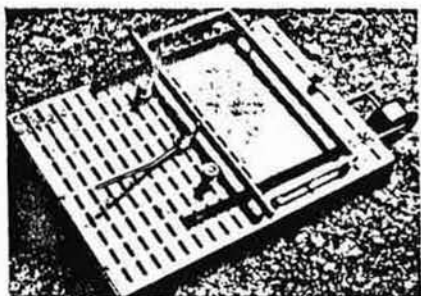
Neuholdaugasse 36 - A-8011 Graz

Tel. 03 16/7 53 92 - Telex 03-1 988

Bedradings-apparaat voor het vlugge bedraden en spannen van de draad (met de hand); geschikt voor raampjes van iedere grootte. Het toestel heeft op de Apimondia 1983 in Budapest zeer de aandacht getrokken.

Catalogus en prijslijst gratis!!!

BEST SELLERS

World Perspectives in Apiculture: Eva Crane
price including postage DF54/£11.60.

Queen Rearing: Ruttner (English edition)
price including postage DF111/£23.95.

Anatomy and Dissection of the Honeybee: H.A. Dade
price including postage DF81/£17.50.

Postgiro/CCP Account Number 29 179 4408.

Current lists now available from
International Bee Research Association
Hill House, Gerrards Cross, Bucks SL9 0NR, England.

Besluitenlijst van de Hoofdbestuursvergadering dd. 12 september 1985.

Aanwezig:

J.J. Speelziek (voorz.), H.J.J. v/d Broek, A.H. Hartman, G. Henseler, W. v/d Hoeven, F.E. Hoogenboom, Mw. A.M. Jacobs, C.E. Jansen, G.E. Kleinmeyer, J.A. Krabbenborg (1e gedeelte), W. de Lange, C. Pater Jzn., Mw. J.M.A. Pos en Th. Weyman.

Afwezig:

W.J. Faber, S.J. Gouda, Mw. J.P. Jansen en J.L. Raucamp.

Stand van zaken t.a.v. de organisatie en lokatie- keuze CAD/Proefbijenstand:

- door het bureau O&E (Organisatie & Efficiency) is een onderzoek ingesteld en een rapport gemaakt.
- afd. Bijenteelt van het LBS heeft n.a.v. dit rapport een nota opgesteld.
- er is een programma van eisen opgesteld waaraan de nieuwe lokatie moet voldoen. dit alles is naar het Ministerie gezonden; haar beleidsvoornemen wordt in oktober verwacht.
Het lijkt redelijk dat, indien het onderzoek zich meer gaat richten op de bestuiving, ook b.v. zaadteelt en tuinbouw bij zullen gaan dragen in de kosten.

Ons maandblad.

Besloten is m.i.v. 1 januari 1986 het kontrakt met drukkerij Maastricht & Verhoeven op te zeggen. M.i.v. die datum zal ons Groentje dus bij een andere drukkerij vervaardigd worden; het is nog niet bekend bij welk bedrijf. Dit besluit is genomen om prijstechnische redenen.

Collectieve Bijenverzekering.

De verzekeringsmaatschappij heeft haar kontrakt met de V.B.B.N. m.i.v. 1 januari 1986 opgezegd, daar de uitkeringen de hoogte van de premie ver overtrof. Zij heeft enkele voorstellen gedaan waarbij het eigen risico en/of de premie verhoogd zal worden.

Ver(her)verkiezing HB leden.

- Veluwe-Zuid: dhr. Kleinmeyer stelt zich om gezondheidsredenen niet herkiesbaar. dhr. Latté (sub-vereniging Eerbeek) is kandidaat gesteld.
- Overijssel-Oost: dhr. Henseler is herkozen.
- Utrecht: Er zijn 2 kandidaten - er moet nog gestemd worden.
- Groningen: er zijn nog geen kandidaten bekend.
- Zuid-Holland: dhr. Weyman is herkozen.

Imkersdag Bommelerwaard.

De termijn van terugbetaling van het reeds verstrekte renteloze voorschot zal, onder bepaalde voorwaarden, worden verlengd.

Informatiegids.

In het voorjaar 1986 wordt aan ieder lid een gecombineerde uitgave van prijslijst en informatiegids gezonden.

Algemene Vergadering 1986

Is vastgesteld op zaterdag 22 maart 1986.

bijen timerick

Een werkbij uit Poederoyen
Vloog alleen op papavers, die rooien.
Maar deze Apis mellifera,
raakte verslaafd aan somnifera.
De toegang tot de kast werd haar verboeien.*

Leonoor Atema

* Poederoyen ligt in de Bommelerwaard aan de Maas, halverwege den Bosch en Gorinchem.

SPEURBIJTJES

Opgave schriftelijk. Tarief: 20 woorden f 7,50, elk woord meer 35 cent; te voldoen bij vooruitbetaling door storting op giro 846801 t.n.v. VBBN Wageningen. De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud.

TE KOOP: wegens omstandigheden twee kastvolken in spaarkasten met varroalade. Een korfvolk. Honingslinger met zeef en vat, diverse materiaal en gereedschap. ☎ 05985-2328. Zuidbroek.

TE KOOP: Wintervolken bijen à f 120,-. ☎ 08376-2982.

TE KOOP: Demontabele houten bijenstal met pannendak, afm. 7 x 2 meter, en ratenkast tegen elk aannemelijk bod. A.A. Kasbergen IJsseldijk 220, Krimpen a/d IJssel. ☎ 01807-18800.

TE KOOP: Bijenkasten en onderdelen. Dhr. Bronkhorst, Binnenweg 14, Tiel. ☎ 03440-20257.

TE KOOP: 6 grote ziektevrrije bijenvolken met kasten + honingslinger - prijs f 650,-. Willem Feenstra, C. Gerritsmastraat 820, Heerenveen. ☎ 05130-26204.

Uw eigen ontworpen etiketten, gedrukt op gegomd papier voor f 27,50 per 900 stuks, voor meer informatie; L. Bos, ☎ 01720-45692.

TE KOOP: 6 bijenvolken in spaar- en 6 raamskasten + z.g.a.n. RVS slinger + div. spaar- en zesraamskasten + broed- en honingramen. J.Vos. ☎ 05933-32149.

GEVRAAGD: een Uddeler korfje compleet met hk en onderzetting. ☎ 02158-4597.

GEVRAAGD: huurwoning in de regio Utrecht (reistijd Utrecht maximaal 1/2 uur). I.v.m. onze hobby's (imkeren, tuinieren) zoeken we een huis met tuin en berging in een rustige omgeving. Fam. Smit. ☎ 074-667859.

TE KOOP: Een 4-raams observatiekast. B. Regtop, Bannerschultestraat 58, Sleen. ☎ 05916-2348.

TE KOOP: Adresseermachine Stielow 5200 met toebehoren. T.e.a.v. ☎ 05120-20489.

GEVRAAGD: „Het grote bijenboek“ van R.P. Groenveld, J. Jongstra, Zutpensestraat 1, 6971 EE Brummen. ☎ 05756-2293.

TE KOOP: honing van uitstekende kwaliteit in vaten van 45 kg (zomerhoning en koolzaadhoning). Informatie: Stichting Proefbijenstand, ☎ 013-425888.

Cursussen bijenteelt voor beginners

afd. Westland:

Organiseert bij voldoende deelname in januari in Delft een cursus voor beginners. Inl. R.v.d. Hoorn, van Haemstedestraat 16, 2678 TX De Lier. ☎ 01745-3259.

Heilo/Alkmaar:

Opgave bij: Agrarisch cursus comité, Marshallstraat 32, 1902 DD Castricum. ☎ 02518-5780.

Haarlem/Overveen:

De Zocherschool voor Algemeen vormend en Tuinbouwonderwijs Elsvoutlaan 20, 2051 AE Overveen. ☎ 023-245035.

Amstelland:

Bij voldoende belangstelling wordt in het voorjaar, omstreeks maart 1986, gestart met een beginners-cursus. Opgave bij: secr. H.S. Kooy, Watercirkel 125, Amstelveen. ☎ 020-452285.

afd. Zwolle:

Opgave bij: A.H. Hartman, Beukenalle 12, 8019 BA Zwolle ☎ 038-218867.

afd. Leiden:

Januari of februari. Opgeven bij: F.E. Banda, Sleutelbloemzoom 9, 2353 RA Leiderdorp. ☎ 071-890236.

afd. Oegstgeest:

Bijenteelt voor beginners. Inl. bij: Mevr. Greetje Schrama, Oosteinde 2a, 2361 HE Warmond. ☎ 01711-10691.

afd. Bussum e.o.:

Aanmelding bij: P. Loven- v.Bronckhorst, Koninginneweg 4, 1405 GD Bussum. ☎ 02159-15793.

Cursussen Bijenteelt voor gevorderden (onderwijs, demonstratie, voorlichting).

Afd. Westland:

organiseert bij voldoende deelname in januari in Delft, een cursus voor gevorderden. Inl. R.v.der Hoorn, Haemstedestraat 16, 2678 TX De Lier. ☎ 01745-3259.

Heilo/Alkmaar:

Opgave bij: Agrarisch cursus comité, Marshallstraat 32, 1902 DD Castricum. ☎ 02518-5780.

Haarlem/Overveen:

De Zocherschool voor Algemeen vormend en Tuinbouwonderwijs, Elsvoutlaan 20, 2051 AE Overveen. ☎ 023-245035.

afd. Zwolle:

Opgave bij: A.H. Hartman, Beukenallee 15, 8019 BA Zwolle. ☎ 038-218867.

afd. Leiden:

Cursus voor gevorderden, opgave bij: F.E. Banda, Sleutelbloemzoom 9, 2353 RA Leiderdorp. ☎ 071-890236.

afd. Oegstgeest:

Inl. bij: mevr. Greetje-Schrama, Oosteinde 2a, 2361 HE Warmond. ☎ 01711-10691.

afd. Bussum e.o.:

Organiseert bij voldoende belangstelling een cursus voor gevorderden. Aanmelding bij: P. Loven- v.Bronckhorst, Koninginneweg 4, 1405 GD Bussum. ☎ 02159-15793.

afd. Oegstgeest:

Cursus Varroa- en ziektebestrijding. Opgave bij: Mevr. Greetje Schrama, Oosteinde 2a, 2361 HE Warmond. ☎ 01711-10691.

afd. Zwolle:

Organiseert een cursus korfvlechten. Opgave bij: A.H. Hartman, Beukemallee 15, 8019 BA Zwolle. ☎ 038-218867.

Eelde:

Cursus voor beginners en gevorderden: imkeren met Varroa, koninginneteelt en bedrijfsmethode, zo mogelijk ook drachtplantencursus. Inl. bij: Onderwijs centrum voor Land en Tuinbouw, Burgemeester Legroweg 29, 9761 TA Eelde. ☎ 05907-1625.

19 november Epe:

20.00 uur in Zaal Stern, Hoofdstraat 108, Epe Lezing door de heer J. v.d. Eynde over bestrijdingsmiddelen in de imkerij.

30 november Zwolle:

Ruil- koop en verkoopbeurs van bijtijdschriften, honingetiketten en bijenboeken.

30 november Bunnik:

tussen 14.00 en 16.30 uur in de kantine van de Fruitveiling Bunnik, Schoudermantel 13, organiseert Bijenvereniging Bunnik-Houten een ruilbeurs voor imkers. Men kan op deze beurs ruilen, kopen en verkopen op het gebied van Bijen-tijdschriften en complete jaargangen, bijenboeken, ook op tuinbouw en fruitteelt gebied. Ruilen van **honingetiketten**, brochures, bijen-postzegels en verder alle andere kleine artikelen. Voldoende aanbod en deelname is al verzekerd. De toegang is **gratis** en iedereen kan zijn eigen artikelen meebrengen om te ruilen en of te verkopen. Eventuele informatie ☎ 03405-61305.

25 januari:

Studiedag Onderwijs en Ziektebestrijdingscommissie.

1 februari:

Stichting Imkerdag- honingkeuring en Z.B.T. dag, - Bijenvereniging Bunnik-Houten.

22 maart:

Algemene Vergadering V.B.B.N. in de Reehorst te Ede.

DECEMBER – KADOMAAND

Keuze uit meer dan 60 boeken
Ook telefonische bestellingen worden prompt geleverd.

Juist nu opnieuw uit:

2e druk Drachtplantengids voor de bijenteelt door: L.G.M. Hensels.
Ledenprijs: f 22,50 incl. btw, (in de boekhandel f 30,-).

In de prijslijst 1985 staan nog 768 andere kado-ideeën van f 0,60 tot f 945,-.

Dus keus genoeg bij het

BIJENHUIS – WAGENINGEN

Openingstijden:

van dinsdag t/m vrijdag van 9.00 tot 18.00 uur
en zaterdagochtend van 9.00 tot 13.00 uur.
GRINTWEG 273, 6704 AP WAGENINGEN
Telefoon 08370 - 2 27 33 (meerdere lijnen).

Door meer dan 30 Depots

Depot Friesland:

H. Akkerman, Oostenwoldseweg 47,
8421 RP Oldeberkoop, ☎ 05164-439.
Open di, vr, middag, zat. morgen en na tel. afspr.

Depot Groningen:

Fenna en Ger Postma, Kampenslaan 8,
9626 TE Schildwolde, ☎ 05982-1455.
Open dagelijks, behalve vr. na 12 u.

Depot Onstwedde:

H. Bessembinder, Wessinghuizenweg 18,
9591 VJ Onstwedde, ☎ 05991-1226.

Depot Assen: ('t Herderstasje)

Albert en Henny Koopman, Balloo 20, 9458 TB
BALLOO. Open: di-Do.-Vr. van 14 - 17 uur,
Wo. en Zat. van 10 - 12 uur en op afspraak.
☎ 05924-2976.

Depot Staphorst:

W. Bloemert, Lankhorsterweg 28, 7951 PP
Staphorst, ☎ 05220-52865. Open: ma. en do.
van 18.00-20.00 uur zat. van 8.00-12.00 uur en
na tel. afspraak.

Depot G.J.L. ten Cate:

Verzetstraat 54, 7671 GL Vriezenveen,
☎ 05499-3040.

Depot Enschede:

A.M. Spit, Sternlandweg 21, 7548 BV
Boekelo, ☎ 05428-2703. Open ma, wo, do
16-19 u., zat. 9-12 u. en na tel. afspr.

Depot Reggedal:

H. J. Haanen, de Hogenkamp 2, 7471 CW
Goor, ☎ 05470-75576.

Depot afd. Gorrssel:

G.J. Lensink, Deventerweg 4, 7213 EG
Gorrssel, ☎ 05759-2468.

Depot Achterhoek:

B. Meijerman, Dwarsdijk 6, 7025 CR Halle,
☎ 05736-479.

Depot Winterswijk:

M.J. Grevers, Miste 4, 7118 WB Winterswijk,
☎ 05436-239.

Depot Flevoland:

Mevr. H. Mulder-Scheepmaker, Boeier
04-58, 8242 CL Lelystad, ☎ 03200-40393.

Open do., vr., 17-19 uur en na tel. afspraak.

Depot afd. Epe:

Coöp. Novaco (Welkoop), Paasvuurweg 7,
8161 CA Epe, ☎ 05780-12317.

Depot Nunspeet:

Th. G. Veenstra, Pr. Frederikstraat 13, 8071
NN Nunspeet, ☎ 03412-54037.

Depot Apeldoorn:

J. Kwak, Prinsenveld 15, 7317 BA Apeldoorn,
☎ 055-216461. Open do, vr 18-20 u. en na tel.
afspr.

Depot Boerenbond Neerbosch-Hees:

St. Agnetenweg 63, 6545 AT Nijmegen,
☎ 080-777793.

Depot West-Betuwe:

Imkerij „Lingobij“, Mw. C.E.A. Meissen-
Zuidervijk, Lingedijk 84, 4196 HC Tricht,
☎ 03465-2438.

Depot Bommelerwaard:

E. Versteeg, 'De kleine tuinier', Polstraat 21,
4261 BP Wijk en Aalburg, ☎ 04164-1475.

Depot Bunnik-Houten:

B. Th. Barten, Koningslaan 23, 3981 HD Bunnik,
☎ 03405-61742.

Depot Hilversum:

Mw. L.J. Beaujon, Oud Loosdrechtseweg 115,
1231 LS Loosdrecht, ☎ 02158-4104. Open
ma. en wo. van 13.00-19.00 uur. vrijdag en
zaterdag de hele dag.

Depot West-Friesland:

Klaas Verlaet, Ganker 11, 1654 JH Benning-
broek/Nibbixwoud, ☎ 02297-2325.

Depot Noord-Holland:

H.S. Homburg, Velsersduinweg 165, 1971 ZB
IJmuiden, ☎ 02550-21530. Open dagelijks
van 13-16 u. en na tel. afspr., do. gesloten.

Depot Rotterdam:

Mevr./Dhr. Schmitz, Molcatensingel 266,
3077 SH Rotterdam, ☎ 010-833944 na tel.
afspraak.

Depot Gouda:

C. Bos, 3e Tochtweg 6, 2841 LM Moordrecht,
☎ 01802-1227, na tel. afspr.

Depot afd. Dordrecht:

W.A. Boevé, Rigelhof 59, 3318 CX Dordrecht,
☎ 078-171216.

Depot „Pronmelsluis“ afd. Schouwen-

Duiveland:

C. L. v. d. Wekken, Provincialeweg 5, 4321 SM
Kerkwerve, ☎ 01110-4821.

Depot Zeeuws-Vlaanderen:

Bisschopsstraat 25, 4353 BN Serooskerke,
☎ 01189-1499.

Depot Zeeuws-Vlaanderen:

Iz. de Hullu, St. Jansdijk 10, 4504 PB
Nieuwvliet, ☎ 01171-1458.
K. J. Woffert, Pr. Mauritsstraat 21, 4571 HB
Axel, ☎ 01155-2720.

Depot Oirschot:

A. Pol, 't Kasteeltje 3, 5688 EN Oirschot,
☎ 04997-2096.

Depot Limburg:

Dhr. G. Bruls, Altaarstraat 26, 6365 AK
Schinnen, ☎ 04493-1255.

is het Bijenhuis altijd bij u in de buurt